

Foreldres indre dialoger under nettverkssamtaler

Anne Grethe Aune Grosås

Veileder

Anders Johan Wickstrøm Andersen

Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved Universitetet i Agder og er godkjent som del av denne utdanningen. Denne godkjenningen innebærer ikke at universitetet inntår for de metoder som er anvendt og de konklusjoner som er trukket.

FORORD

Jeg vil innlede denne oppgaven med å si at jeg er stolt over å jobbe ved FUT i Kristiansand, og også veldig glad for at dette prosjektet kunne gjennomføres her. Det er ønske fra min side at arbeidet kan bli til nytte for flere av terapeutene enn meg, og at det videre kan få betydning for familier som vi møter.

Under fordypningsseminar på Lesbos i 2009 startet en gryende interesse for begrepene indre dialoger og polyfoni. Jeg lot meg inspirere av Jaakko Seikkulas tanker om at terapi kan handle om å finne ord der ord ikke tidligere er formulert, og at det er viktig at ”stemmer” - både indre og ytre kan komme frem og blir hørt i en samtale. Da Per Arne stilte spørsmål om å gå sammen om et felles prosjekt, tente jeg på ideen. Å utforske indre dialoger under nettverssamtaler ved FUT - sammen med kollega? Dette var starten på et langt, tett og godt samarbeid med Randi og Per Arne. Prosjektet mitt hadde verken blitt til eller vært mulig uten dere to ☺

Studien er gjennomført med hjelp av tre familier og deres terapeuter. Takk for at dere var villig til å la nettverkssamtalene bli filmet, og for at dere foreldre i tillegg stilte opp til intervju i etterkant av samtalene. Jeg setter stor pris på alle hjelpsomme og tålmodige kollega, og ikke minst støtte og tilrettelegging fra min leder, Iris. En stor klem til deg, Eirik, og Anders Johan; takk for god veiledning og oppmuntring under dette arbeidet.

SAMMENDRAG

Denne kvalitative studien har hatt som formål å utforske og beskrive foreldres indre dialoger under nettverkssamtaler. Det er tatt utgangspunkt i filmopptak fra tre samtaler der ungdom, foreldre og deres terapeuter deltok. Data ble innhentet ved hjelp av intervju med foreldrene i etterkant av nettverkssamtalene, der de spesifikt fikk spørsmål om deres tanker, følelser og opplevelser under samtalene. Studien er basert på Jaakko Seikkula og Peter Rober sin anvendelse av Mikhail Bakhtins teorier om dialog og dialogisme, anvendt i en terapeutisk praksis.

Alle foreldrene ga uttrykk for mange indre dialoger under nettverkssamtalene. Det kan tyde på at indre dialoger i større grad var knyttet til tema i den ytre samtalen ved dialogiske dialoger, sammenlignet med i monologiske dialoger. Videre så det ut til at foreldrenes indre dialoger samsvarte mer med det som ble uttrykt verbalt i den ytre samtalen ved dialogiske dialoger, sett i forhold til ved monologiske dialoger. Funn i studien kan underbygge Bakhtins teorier om at dialogiske dialoger kan åpne opp for polyfoni av både indre og ytre ”stemmer”. Videre at respons eller svar på utsagn er av betydning for om dialogen blir dialogisk eller monologisk. Foreldrenes beskrivelser kan tolkes dit hen at monologiske dialoger er betydningsfulle under nettverkssamtalene.

ABSTRACT

The purpose of this qualitative study was to explore and describe the parents' inner dialogues during network conversations. The study is based on video recordings from three conversations where the youth, their parents and their therapists participated. Data was collected after the conversations, where the parents were interviewed regarding their thoughts, feelings and experiences during these conversations. The study is based on Jaakko Seikkula and Peter Robers use of Mikhail Bakhtins theories of how to use dialog and dialogism in a therapeutic practice.

All parents made the impression that they had lots of inner dialogues during these conversations. This could indicate that inner dialogues were more attached to the conversation during the dialogical dialogues compared to the monological dialogues. It seemed like the

parents inner dialogues corresponded more with the verbal expressions during the dialogical dialogues in the conversations. Results from this study can support the basis of theory, which shows us that dialogical dialogues can result in a polyphony of both inner and outward "voices" Another result is that monological dialogues are of importance for the parents during network conversations.

Innholdsfortegnelse

1.0 INTRODUKSJON	7
1.1 Bakgrunn for studien og valg av tema	7
1.2 Ideologi og praksis ved FUT	8
1.3 Oppgavens oppbygging.....	9
2.0 TEORI.....	10
2.1 Dialog og terapi	10
2.2 Dialogisme.....	12
2.3 Åpen samtale – Åpen dialog	13
2.4 Monolog og monologisk dialog.....	14
2.5 Utforskning av responsprosesser	16
2.6 ”Posisjon”	17
2.7 ”Stemme”	17
2.8 Polyfoni - flerstemmighet.....	18
2.9 Forståelse og mening	20
3.0 PROBLEMSTILLING.....	23
4.0 METODE	24
4.1 Valg av metode.....	24
4.2 Utvalg	24
4.3 Praktisk gjennomføring og datainnsamling.....	25
4.4 Transkribering	27
4.5 Analyse.....	28
4.6 Metodekritikk	29
4.6.1 Intervjusituasjonen	29
4.6.2 Validitet – Reliabilitet	30
4.6.3 Terapeutenes rolle	31
4.6.4 Refleksjoner om egne rolle i intervjusituasjonen.....	31
4.6.5 Å forske på egen praksis	32
5.0 PRESENTASJON AV FUNN	33
5.1 Familien Art	33
5.1.1 Sammendrag av hele nettverkssamtalen.....	33
5.1.2 Filmsekvens 1	34
5.1.3 Filmsekvens 2	35
5.1.4 Filmsekvens 3	35
5.1.5 Filmsekvens 4	36
5.1.6 Oppsummering av Astrids indre dialoger fra deler av nettverkssamtalen	37
5.2 Familien Benz.....	37

5.2.1 Sammen drag av hele nettverkssamtalen	37
5.2.2 Filmsekvens 1	38
5.2.3 Filmsekvens 2	38
5.2.4 Filmsekvens 3	39
5.2.5 Filmsekvens 4	40
5.2.6 Oppsummering av Bodils indre dialoger fra deler av nettverkssamtalen	40
5.3 Familien Clive	41
5.3.1 Sammen drag av hele nettverkssamtalen.....	41
5.3.2 Filmsekvens 1	42
5.3.3 Filmsekvens 2	43
5.3.4 Filmsekvens 3	43
5.3.5 Filmsekvens 4	44
5.3.6 Oppsummering av Theos indre dialoger fra deler av nettverkssamtalen	45
5.3.7 Oppsummering av Noors indre dialoger fra deler av nettverkssamtalen	46
5.4 Foreldrenes indre dialoger og den ytre samtalen.....	47
5.5 Aktuelle diskusjonstema	49
6.0 DISKUSJON	50
6.1 Kunsten å respondere.....	50
6.2 Refleksjon.....	54
6.3 Forståelse og tilstedeværelse	55
6.5 Polyfoni.....	59
6.6 Betydningen av monologiske dialoger.....	62
7.0 AVSLUTNING	65
LITTERATUR	66
Vedlegg 1	1
Vedlegg 2	3
Vedlegg 3	4
Vedlegg 4.....	6
Vedlegg 5	8

1.0 INTRODUKSJON

1.1 Bakgrunn for studien og valg av tema

Denne studien er gjennomført ved Familie- og Ungdomsteam (FUT), Avdeling for barn og unges psykiske helse (Abup), Sørlandet sykehus helse foretak. Den er basert på Jaakko Seikkula og Peter Rober sin anvendelse av Mikahil Bakhtins teorier om dialog og dialogisme, anvendt i en terapeutisk praksis. Det grunnleggende ved Bakhtins forståelse er at mennesket er født dialogisk, at enhver språklig uttalelse er en ytring og at språket i sin natur er dialogisk (Bakhtin, 1986).

Life by its very nature is dialogic. To live means to participate in dialogue: to ask questions, to heed, to respond, to agree, and so forth. In this dialogue a person participates wholly and throughout his whole life: with his eyes, lips, hands, soul, spirit, with his whole body and deeds. He invests his entire self in discourse, and this discourse enters into the dialogic fabric of human life, into the world symposium (Bakhtin, 1984, s. 293).

Studien har som hovedmål å utforske og beskrive foreldres tanker, følelser og opplevelser – også benevnt som indre dialoger, under nettverkssamtaler. Data er innhentet ved at foreldre ble intervjuet i etterkant av samtaler. Ønsket er at studien kan gi økt forståelse og kunnskap om dialogiske prosesser i møte mellom ungdom, foresatte og deres terapeuter. Videre at den kan være et bidrag i arbeidet med å kvalitets- og videreutvikle egen praksis ved enheten.

Dialog kommer av det greske ordet dialogos, som betyr samtale (Cappelens leksikon, 1983). I vår tid benyttes ordet gjerne for kontakt eller drøftelser mellom parter som forsøker å forstå hverandres synspunkter (ibid). Dialog kan knyttes helt tilbake til Sokrates. Kjernen i Sokrates` liv og livsverk var kanskje tanken om at det enkelte menneske har de viktigste sannheter inne i seg – som et skattekammer (Steigen, 1972). Sokrates så det som sin oppgave å hjelpe den enkelte til å oppdage skattene, og å gjøre bruk av dem. Dette kunne han bidra til ved å være ”jordmor” for andres tanker, gjennom samtalen - dialogen (ibid). Den filosofiske dialog, også kalt den sokratiske samtale, kjennetegnes ved at det ikke finnes fasitsvar. Dennes oppgave er å gi hjelp til at ny innsikt og forståelse kan skapes gjennom samtalens åpne karakter eller dialogiske utsagn. Ut fra denne forståelsen er dialog mer enn å snakke sammen, utveksle meninger og synspunkter, eller skape enighet.

Randi Ropstad, medforsker/kollega ved FUT, og jeg har jobbet tett sammen under hele forskningsprosessen. Vi har felles utgangspunkt i tre nettverkssamtaler, der vi selv ikke har med- eller behandlingsansvar. Ved at hun har intervjuet ungdom og jeg foreldre i etterkant av samtaler, har vi spesifikt utforsket indre dialoger i samtalen. Resultatene presenteres i to mastergradsoppgaver. Oppgavene har store likhetstrekk i teori- og metodedel, ut fra at vi har samme teoretiske innfallsvinkel, samt at vi har jobbet parallelt ved innsamling av data.

Parallelt med våre studier har Per Arne Lidbom, psykolog ved FUT, startet sitt doktorgradsarbeid med tema ”Nettverksdialoger – et møte på grensen mellom indre og ytre dialoger.” Han har vært sentral under planlegging av studiene, ved utvelgelse av sekvenser, og ved analyse og diskusjon av funn. Videre i oppgaven omtaler jeg oss som forskerteamet.

Forskning innen arbeidet med nettverksdialoger har i stor grad vært rettet mot nettverkssamtalens deltakere, deres uttrykk og ulike responsprosesser som skjer under samtalen (Seikkula et al., 2009). Dette er forskning som har gitt nyttig kunnskap om hvordan ulike dialogformer fremstår i terapeutiske samtaler, og den har også vært av betydning for å utvikle og anvende ulike kvalitative metoder for analyse av dialoger (ibid). Når det gjelder dette prosjektet, fremstår arbeidet til Peter Rober som sentralt. Hans forskning har i hovedsak omhandlet hvordan terapeutens indre dialoger påvirker og blir påvirket av den ytre dialogen.

1.2 Ideologi og praksis ved FUT

Sentralt i arbeidet ved FUT er møtet og dialogen med den enkelte ungdom og deres familie/nettverk. Gjennom undervisning arbeides det mot et felles faglig ståsted og en felles ideologi. Det viktigste perspektiv og teorigrunnlag er nettverksarbeid, dialog- og relasjonskunnskap. Et hvert møte innen psykisk helsearbeid er eksistensielt og unikt. Hvordan vi forholder oss og arbeider i forhold til andre mennesker, blir derfor viktig (Haugsgjerd 2002). I St.meld. nr. 25 (1996-1997), refereres det til at psykiske lidelser skulle løftes ut av den medisinske modell, og ses på som et allmennmenneskelig fenomen. Et samfunnsvitenskapelig og humanistisk perspektiv skulle sammen med naturvitenskapen være grunnlaget. Viktige begrep ble forebygging og tilgjengelighet, og det ble pekt på betydningen av å integrere brukernes erfaringer i behandlingen.

I tråd med sentrale føringer ble tre enheter i Abup høsten 2008 samlet til enheten FUT (Olsen og Poulsen, 2008). Ressurser ble videre omdisponert til ambulante og akutte tjenester. Omorganiseringsprosessen medførte store endringer for den enkelte terapeut, i forhold til ansvar og arbeidsoppgaver. Terapeuter som arbeider ved FUT har ulike terapeutiske tilnærminger, ut fra familienes ønsker og behov, samt egne teoretiske innfallsvinkler. Til tross for ulike metoder er dialog, relasjon og møtet med den enkelte vesentlig i arbeidet.

Prosjektet fikk skriftlig godkjenning av ledelse ved enheten, samt Regional komité for medisinsk og helsefaglig forskningsetikk (vedlegg 1). Ledelsen ved Abup ønsker at omstillingen til ambulans virksomhet og dermed nye praksisformer skal evalueres og forskes på (Olsen, 2009). Det dialogiske perspektivet står sentralt i arbeidet ved FUT, og denne studien kan slik ses som et bidrag i arbeidet med å få større kunnskap om hvordan man kan forstå terapi og terapeutiske prosesser ut fra dette perspektivet. Masteroppgaven inngår i forsknings- og fagutviklingsprogrammet: ”Dialog og samhandling på Agder”, i regi av UNIK.

1.3 Oppgavens oppbygging

Basert på hypotesen om at det er av betydning at indre dialoger kommer frem i terapeutiske samtaler, er oppgavens hoveddel knyttet opp mot beskrivelser fra de tre ulike familiene som deltok i studien og drøfting av betydningen av foreldrenes indre dialoger i disse. Diskusjonen er gjort opp i mot teori som er presentert, og med et kritisk blick mot eventuelle svakheter i valgt metode.

2.0 TEORI

2.1 Dialog og terapi

Andersen (1994b) tenker at det foregår tre parallelle samtaler når klient og terapeut er i dialog med hverandre - to indre og en ytre. De indre samtaler har det formål å behandle de tanker som utveksles, samt beskjeftige seg med personens deltakelse i den ytre samtalen. En del av den indre samtalen handler om innholdet i den ytre - om denne er meningsfull, og på hvilken måte samtalen best kan gå for seg. Andersen sier det kan virke som et menneske hele tiden snakker med seg selv. At vi er opptatt av hvordan vi best kan inngå i konversasjoner for å oppnå anvendelige perspektiver (beskrivelser og forklaringer), uten at vår integritet blir truet. I terapi burde vi derfor til enhver tid stille følgende spørsmål; er samtalen jeg har med den andre tilstrekkelig langsom til at den andre og jeg har nok tid til våre indre samtaler? (ibid).

Rober (2008b) hevder at betydningen av narrative¹ metaforer er vektlagt i terapi de siste 20 år. Han viser til White (1991, 2007) som sier at terapi består i at klienter forteller historier om sine liv, og at dette kan gi opplevelse av mening. Videre at dette synet har inspirert terapeuter til å utvikle nye og rikere måter å møte familiers lidelser på. Terapeuters vesentligste oppgave er her å lytte til klientenes historier, samt å skape rom for historier som tidligere ikke er fortalt (ibid). Rober viser også til Mc Adams (1997) som lager en lenke mellom menneskelig identitet og narrativer, ved å si at menneskene er de historiene de forteller. En persons identitet finner sted i form av en indre historie som kan bidra til sammenheng og mening til ens liv.

I samme artikkel skriver Rober at det i de siste årene har vokst frem et nytt perspektiv. I tillegg til fokus på narrativer, settes søkelys på historiefortelling som dialog. Her er relasjonen mellom historieforteller og lytter(e) det viktige. Historier blir slik sett på som å eksistere gjennom nærvær av de andre som hører historien (ibid). I lys av Bakhtins ideer om dialog blir det å fortelle historier et dialogisk fenomen, der fortelleren alltid har lyttere i tankene. På den måten kan en si at lytterne er med som forfattere av historien. Inspirert av Bakhtin, kan vi si at samtaler med familier er et forum der historier blir utviklet i interaksjon med alle deltakerne i

---

¹ Opp gjennom tidene har narrativer vært det bærende for at kultur formidles fra en generasjon til en annen. Dette kan for eksempel være fortellinger som omhandler historier til viktige personer, viktige hendelser, historier om hva som er rett og galt, eller hva vi tror på.

samtalen. Alle utsagn, både verbale og nonverbale, inviterer nye utsagn i en dialektisk dans av likheter og ulikheter (ibid).

Wifstad (1997) hevder at Harold A. Goolishians "ikke-vitende" posisjon og Tom Andersens reflekterende prosesser, filosofisk sett, er de mest interessante familierapeutiske nyskapninger de senere år. Han tenker at de begge lar det som skjer i samtalen være utgangspunkt, og mener at de på denne måten beveger seg i retning av den sokratiske idé om dialog. Det som, i følge ham, gjør deres modeller spesielle, er at de representerer forsøk på å tenke og handle ikke-strategisk. I denne sammenheng styres ikke terapibegrepet av en bestemt kontekst som er den riktige, som for eksempel intrapsykiske prosesser eller familierelasjoner. Wifstad tenker at om en skal opprettholde bruken av systembegrepet, blir det her naturlig å snakke om ulike meningssystemer, hvilket konstrueres i samtalen. Han viser til Anderson og Goolishian (1992) som sier at den terapeutiske samtale er en gjensidig dialogisk søking og utforskning.

I det terapeutiske rommet brukes mye av tiden til at klienter snakker om sensitive og emosjonelle tema, fra eget eller andres liv. I sekvenser hvor det emosjonelle trykket er stort, skjer det ofte at klienter mangler ord eller uttrykk for egne opplevelser. Seikkula et al. (2009) hevder at nettopp det at en ikke finner de riktige ordene, er avgjørende for at mennesker søker terapi, og at psykologiske symptomer kan være et forsøk på å uttrykke det som har beveget dem. Dette kan være kroppslige opplevelser som enda ikke er koblet til verbale uttrykk. Ut fra dette kan psykoterapi betraktes som en prosess, der en forsøker å finne ord på sterke emosjonelle erfaringer som ennå ikke er formulert. Dialoger i familierapi blir spesifikke på den måten at familiemedlemmers tilstedeværelse medfører dialogiske prosesser mellom flere personer, hvilket gjør både familie og terapeut til aktive forfattere til individenes uttrykk (ibid).

Bakhtin (1984) peker på at denne prosessen skjer ved at det som verbaliseres, blir en del av et nettverk av tidligere sagte ord. Et hvert ord som er nytt, blir en del av en elastisk omgivelse av fremmede ord om samme tema. Det enkelte ord finner objektet i lys av de ord som allerede er sagt. I denne prosessen kan ikke ordet feile, i det å bli en aktiv deltager i en sosial dialog.

Molander (1996) peker på at en vesentlig side ved dialog er at det sagte, og kanskje det usagte, alltid gir åpning for en fortsettelse for ytterligere replikker. Han ser på dialogen som

en kunstform, der tanker og replikker blir født. Bevegelsen og dynamikken er viktigere enn de enkelte ordene eller replikkene. Ut fra dette er dialog et uavsluttet prosjekt. Molander ser dialogen i lys av den hermeneutiske sirkels² perspektiv, når han sier at en for- forståelse alltid ligger til grunn for en ny forståelse. Han sier at helhet i prinsippet ikke kan avgrenses endelig. En replikk inngår i en dialog - en dialog i et lengre meningsutbytte, som igjen kan ses som en mer omfattende dialog. I sin tur inngår denne i større meningsenheter, som tradisjoner og kulturer på ulike nivå. En kan derfor si at kontekst for dialogen alltid er en del av dialogen (ibid).

2.2 Dialogisme

Dialog og dialogisme står i forhold til hverandre. Det ene ikke kan utelukke det andre. Samtidig utgjør begrepene en forskjell. Dialog henviser til kommunikasjon mellom mennesker, mens dialogisme er en spesifikk epistemologi, en livsanskuelse (Seikkula og Arnkil, 2007). Forståelse av mennesket, sett fra et dialogisk perspektiv, har fokus på hva som skjer mellom mennesker. Mennesket ses ut fra relasjoner, det sosiale og det mellommenneskelige (ibid). Dialogiske relasjoner forutsetter at en møter hverandre som hele vesener, der det er underliggende at du er en annen enn meg. Det sentrale er det som er mellom oss. Seikkula og Arnkil (2007) viser videre til Buber (1987), som understreker den relasjonelle forskjellen mellom forholdet person og person (jeg-du-relasjon), og forholdet person og objekt (jeg-det). Buber mener at det er mulighet for å oppnå gjensidighet, åpenhet og dialog i det førstnevnte forholdet, men at dialog ikke kan oppnås hvis den andre objektiviseres eller instrumentaliseres. Dialogisme krever, i følge Buber, at den andre ses som et annet jeg og ikke som det (ibid). Her vil jeg trekke paralleller til intersubjektivitet³. Schibbye (2002) sier intersubjektivt fellesskap kan skje umiddelbart mellom mennesker. Til grunn ligger et iboende dialogisk fundament, hvilket er å dele og å oppleve sammen. Anderson og Goolishian (1998) hevder at

Meaning and understanding are developed by individuals in conversation with each other in their common attempt to understand other persons and things, other's words

---

² Den hermeneutiske sirkel innebærer en stadig bevegelse mellom del og helhet. En forståelse av en del av teksten forutsetter en forståelse av helheten (Molander, 1996).

³ Intersubjektivitet benyttes blant annet til å beskrive en prosess som fører til affektiv deling mellom to subjekter. For å kunne dele intersubjektivitet må begge parter ha evne til å ta den andres synspunkt, Det vil si forstå at den andre har et indre senter for opplevelse (Schibbye, 2002, s. 65).

and action. Meaning and understanding are thus intersubjective. This shift to the world of conversation and dialogue is a point of view that rests squarely on the proposition that the quintessence of what we are, and what we will be, is dialogical (s. 390).

De tenker at terapeuters oppgave er å legge til rette for en atmosfære der alle blir gitt mulighet til dialogisk dialog. Dette åpner for at klienter kan vise egenkompetanse i forhold til sine liv, problemer og sosiale realiteter. Ut fra dette vil det vesentlige være å etablere en kontekst, med plass for dialogisk dialog i terapi.

I følge Børtnes (2004), hevder Bakhtin at mennesket er født dialogisk, at dialogen er grunnlaget for all mellommenneskelig forståelse. Å være er å være for den andre, gjennom den andre. I møtet med den andre befinner mennesket seg alltid på grensen. Selvet vil være mellom meg og den jeg er i relasjon med. Mening og forståelse oppstår i dialog mellom den som snakker og den som lytter, og utvider slik den enkeltes forståelse (ibid). Børtnes viser til Bakhtin som sier at når en er i dialog med andre, går en i en indre dialog med seg selv. Når en snakker, blir en klar over det en sier på en annen måte. En er avhengig av den andres respons, for ingenting kan forstås helt fra innsiden. Forståelse oppnås ved å se ting fra ulike perspektiv. Videre peker Børtnes på at som utenforstående (jeg i forhold til deg) ser vi mer av andre enn den andre er stand til selv å se. Slik kan en si at det er andre som gjør oss til de vi er, og at jeg-et skapes i en gjensidig prosess. "Du er, altså er jeg" er en formulering som uttrykker jebegrepet, og som viser den relasjonelle betydning hos Bakhtin (Børtnes, 2001).

2.3 Åpen samtale – Åpen dialog

Seikkula har utviklet en teori om "åpne samtaler" (Seikkula, 2000). Åpne samtaler er en arbeidsform, der dialogisme som verdensanskuelse ligger bak. Forståelsen av virkeligheten og mennesket bunner i en tro på at endring skjer gjennom dialoger (Bøe og Thomassen, 2007). Åpne samtaler dreier seg i hovedsak om at når et menneske av ulike årsaker trenger hjelp, inviteres hans/hennes nettverk til å delta fra første stund. Alle medvirker og alle stemmer skal høres. Ingen eier sannheten - virkeligheten er subjektiv og kontekstuell. Analyse av et problem, eventuell planlegging av eller beslutninger i forhold til håndtering av problemet, diskuteres og fattes i alles nærvær (Seikkula, 2000).

Seikkula og Arnkil (2007) tenker at dialogisme er en grunnleggende holdning, og mener at følgende er vesentlig for dialogisme i terapeutisk praksis:

- Være til stede her og nå. Dette forutsetter at terapeuten er i stand til å sette egne tanker og forestillinger tilside. Å være opptatt av spesifikke metoder eller ”manualer”, kan vanskeliggjøre tilstedeværelse.
- Langsomhet i samtalen. Pauser kan skape større mulighet for at egne tanker og følelser blir uttrykt, samt at disse blir gitt respons. Dette kan gi rom for at indre dialoger utvikles.
- Gi rom for dialogiske ytringer. Gjennom samtalen kan terapeut lede samtalen, slik at den enkelte deltaker oppmuntres til å formidle subjektive synspunkter.
- Høre klientens fortelling. Ved å holde seg til det som deltakerne sier og er opptatt av, og ved å bruke deres ord, kan deltakeren få opplevelse av å bli hørt.
- Alltid å svare på det som sies. Med dette menes å vise at en legger merke til det som sies, og at en tilbyr nyanser eller nye perspektiver. En respons kan bli gitt i form av ord, nikk eller gester, som uttrykk for oppmerksomhet og anerkjennelse.
- Skape rom for at alle stemmer kan komme frem. Når alle som er til stede får uttrykke seg, kan flere perspektiv komme fram. Dette kan føre til nye forståelser. Å høre alle deltakernes utsagn kan gi større bevissthet om egen indre dialoger.
- Refleksjon i samtalen. En refleksjon mellom terapeutene kan gi deltakerne mulighet til å utvide egen forståelse for det som er vanskelig.

2.4 Monolog og monologisk dialog

I henhold til Seikkula (2000), ligger det en forskjell i begrepene monolog og monologisk dialog. Et monologisk utsagn kjennetegnes ved at deltakerne formidler egne tanker eller ideer, uten at disse er tilpasset andre i samtalen. Utsagnet blir stående mot andres, slik at annen oppfatning eller forståelse utelukkes (ibid). Eksempel på dette kan være en person som holder en tale, eller har et politisk innlegg. Seikkula viser til Bakhtins forståelse av begrepet monologisk dialog når han sier at det monologiske utsagnet kan få en dialogisk karakter så snart det blir personifisert i svaret. Det som uttrykkes monologisk, kan derved virke dialogisk, ved at svaret som gis er dialogisk. En psykiater som har til hensikt å foreta et diagnostisk intervju, kan for eksempel ha en monologisk dialogform. Han/hun stiller spørsmål til klienten, tenker ut svar, og på grunnlag av disse kan diagnoser bekreftes eller avkreftes.

Rober (2005) sier at begrepet dialog, anvendt innen litteratur for familierapi, ofte blir idealisert. At det implisitt blir antydnet at god behandling forutsetter dialogiske dialoger, mens dårlig behandling er relatert til monologiske dialoger. Han tenker imidlertid at Bakhtins forståelse av begrepet dialog er mer komplekst, og at monologisk dialog ikke kan forstås som det motsatte av dialog. En samtale består av både dialogiske og monologiske dialoger, der disse er i et dynamisk samspill (ibid). En dialog kan ut fra dette være preget av monologiske utsagn som lukker dialogen, eller av dialogiske utsagn som åpner opp og skaper rom for at deltakerne kan si det de ønsker. Respons på utsagn er ofte avgjørende om dialogen blir preget av dialogisk dialog eller monologisk dialog (Seikkula og Arnkil, 2007).

Illustrerende eksempel på respons:

1. Per: *"Hvordan har du det?"*
2. Tomas: *"Jeg vet ikke helt."*
3. Per: *"Var du kanskje hjemme fra jobb i dag?"*

Per tilpasser ikke sitt neste utsagn etter Tomas' svar, men virker å være mer opptatt av å stille et nytt spørsmål.

En dialogisk dialog kjennetegnes ved at deltakerne gir respons på det den andre sier, og at dette inkluderes i videre utsagn. I dialogiske dialoger er det toleranse for flere enn ett alternativ til oppfatning og forståelse. Dette kan åpne opp for et mangfold av meninger og opplevelser.

Illustrerende eksempel på respons:

1. Per: *"Hvordan har du det?"*
2. Tomas: *"Jeg vet ikke helt."*
3. Per: *"Du vet ikke helt? Har du lyst til å si noe mer?"*

Her lytter Per til det Tomas sier. Han inkluderer tidligere utsagn og ender opp i en åpen form for uttalelse. Han gir herved Tomas mulighet til å utdype hvordan han har det. Respons som gis, kan også avhenge av ikke- verbal kommunikasjon, som gester, mimikk, tonefall eller kroppsholdning. Dette som en forsterkning eller underbygging av det som uttrykkes verbalt. Bruk av ironi kan for eksempel svekke, eller skape usikkerhet om det som uttrykkes verbalt, mens smil eller "oppmuntrende" blikk kan gi opplevelse av at den andre hører eller viser forståelse.

2.5 Utforskning av responsprosesser

Seikkula et al. (2009) har utforsket dialogiske kvaliteter i nettverkssamtaler. Grunnleggende antagelser var at terapeutens responser til historier klienter forteller er vesentlig for en positiv forandring i klientens liv. De kom frem til at det var tilrådelig å se etter følgende analyse for responsprosesser:

- Hvem som tar initiativ, sett ut fra tre aspekter:
  - Kvantitativ respons: Refererer til hvem som snakker mest i en sekvens.
  - Semantisk eller temamessig respons: Refererer til hvem som introduserer et nytt innhold, eller nye ord som bringer inn nytt innhold.
  - Interaksjonell dominans: Refererer til kontroll over de kommunikative handlinger, initiativ og responser.
- Hvem blir det respondert overfor?
  - Den som snakker sin opplevelse eller følelser der og da?
  - Det som blir sagt der og da?
  - Tidligere tema?
  - Ytre ting utenfor samtalen?

Det er ikke nødvendigvis slik at disse kategoriene utelukker hverandre, da det i et uttrykk kan være mange aspekter til stede. I situasjoner der den som snakker introduserer flere tema, betraktes svaret som ett uttrykk. Det er viktig å se etter hvordan svaret åpner opp for dialog i samtalen.

- Hva blir respondert på?
  - Hvilke ”stemmer” i uttrykket blir ikke inkludert i respons som gis?
- Hvordan blir det respondert på utsagnet?
  - Monologisk dialog: Refererer til uttrykk der den som snakker, formidler egne tanker og ideer, uten å tilpasse disse til samtalepartnerne. Spørsmål kan for eksempel presenteres i en slik form at andre antar at ett valg er gjort blant flere. Den neste som snakker, svarer på spørsmålet, og slik sett kan uttrykket betraktes som en dialog. Den er imidlertid lukket.
  - Dialogisk dialog: Refererer til et uttrykk som inkluderer det som tidligere er sagt, der respons ender opp i et åpent uttrykk. Dette muliggjør at den neste som snakker, kan bli en del av det som sies.

2.6 ”Posisjon”

Alle uttrykk og historier som blir fortalt i den terapeutiske samtalen involverer, en ”posisjon” og refererer til spørsmålet ”hvor snakker vedkommende fra?” (Hermans og Dimaggio, 2004). ”Posisjon” kan knyttes til en tredimensjonal metafor, og refererer til hvilket ståsted verden eller det aktuelle fenomenet observeres fra. Dette innebærer at den ene ”posisjonen” kan utelukke andre ”posisjoner”, ved at disse ikke kommer i fokus. Enhver ”posisjon” har derfor sin begrensning (ibid). Linell (1998) sier at dialoger, både indre og ytre, er et møte der ulike ”posisjoner” som er knyttet til forskjellige ”stemmer”, er med på å utvide den enkeltes perspektiv på det aktuelle fenomenet. I en samtale der det er flere deltakere til stede, kan en finne ut av hvordan de posisjoner seg i forhold til hverandre, ved å se etter hvem som tar initiativ til tema, og hvordan det snakkes om dette. Linell tenker at det kan være interessant å se hvordan de enkelte deltakere posisjonerer seg til hverandre, og også hvordan dette kan være i en kontinuerlig endring gjennom en samtale. Terapeutene som er til stede, inntar, eller blir invitert til å finne sine posisjoner overfor øvrige deltakere i samtalen. De har derfor en oppgave i det å ta imot denne invitasjonen, og samtidig reflektere over posisjonen de besitter (ibid). Rober (2008b) hevder at begrepet ”posisjon” gir en mulighet til å sette søkelys på forskjellene mellom de ulike ”stemmene” som er tilstede hos den enkelte under en samtale. Det kan være til hjelp for å beskrive det dynamiske i det dialogiske selvet, der en ”stemme” kommer inn i dialogen sammen med flere.

2.7 ”Stemme”

Begrepet ”stemme” viser til at ethvert uttrykk har en opphavsperson og sier noe om den ”posisjonen” vedkommende snakker ut fra (Seikkula et al., 2009). Ordene kan være opphavspersonens ord, men personen kan også velge å snakke med andre ”stemmer”, noe som setter ham/henne i en annen ”posisjon”. En veiledningssamtale kan være et eksempel på dette. Veilederen beskriver først det som den andre har sagt, for videre å kommentere dette. Han/hun snakker derved med to forskjellige ”stemmer”, ut fra to ulike posisjoner.

Polyfoni viser til flerstemmighet eller flere ”stemmer”. En kan uttrykke seg verbalt i et utsagn og samtidig ha tanker eller ”stemmer” til stede som en ikke lar komme til uttrykk. Dette betegnes som indre dialoger/samtaler eller indre ”stemmer”. Det kan for eksempel være intuisjoner, tidligere erfaringer eller minner som er tilstede samtidig, og som er i interaksjon

med hverandre i en persons sinn/tanker (Seikkula og Arnkil, 2007). Hvilke ”stemme(r)” som kommer frem, kan relateres til hvilken posisjon vedkommende innehar, til for eksempel tema eller øvrige deltakere. Under en nettverkssamtale kan for eksempel en fars ulike ”stemmer” være relatert til ”posisjoner” som bekymret far, travel forretningsmann eller ektemann.

2.8 Polyfoni - flerstemmighet

Seikkula og Arnkil (2007) sier at dialogen blir til ved at de som møtes, bringer inn det de har på hjertet. Dette forutsetter at terapeuten ikke vet mer om nettverket og deres problemer enn de selv gjør. ”I en flerstemt virkelighet kan man ikke velge hvilke ”stemmer” som er riktige og hvilke som er gale, men de bidrar alle til en ny forståelse der alle ”stemmer” spiller en viktig rolle” (ibid s.91). I nettverkssamtalen er det derfor vesentlig at alle deltakerne får mulighet til å komme til orde. Dette muliggjør at alle kan høre det de ulike deltakere har å si, og den flerstemte sannhet kan tre frem i gruppen. Polyfoni kan gi adgang til mange ord og opplevelser, altså mange ulike ”stemmer”. Ved å få tilgang til flere ”stemmer” kan en få større adgang til opplevelsene og komme i/finne en ny posisjon i forhold til problemene. Gjennom dette kan en oppleve heling/helbredelse (Rober, 2008a).

Bråten (1997) er også opptatt av begrepet indre samtaler. Han ser en person som todelt. Den ene er ”jeg-et”, og den andre er ”den sanne andre”. I en samtale deler disse delene forskjellige perspektiv med hverandre. Han viser til Gadamer som igjen siterer Platons forestilling om tanken som sjelens indre dialog med seg selv. Videre til Piaget, som benevner dette som egosentrisk tale, samt Pierce som sier at mennesket resonnerer for å overbevise det kritiske selv. Dette viser at begrepet indre samtaler har vært benyttet og reflektert over helt tilbake til de første filosofers tid.

Begrepet ”stemme” henviser både til det talende subjektet og til bevisstheten (Seikkula og Arnkil, 2007). ”Stemme” er en situasjonsspesifikk hendelse der talerens budskap ikke er ferdigformulert i talerens hode før det formidles til mottakeren, men konstrueres i feltet mellom de som deltar i samtalen (ibid). På den måten har alle samtaler minst to stemmer. I denne sammenheng er det derfor relevant å bruke begrepet i flertall. Som en følge av dette fremstår sosiale realiteter alltid polyfone. I en polyfon virkelighet får enhver problemstilling ny mening, i en samtale der det konstrueres et nytt språk for det tema som granskes. Alle

”stemmer” deltar i å skape nye meninger i samtalen. En del av disse ”stemmene” blir uttalt, mens andre kan bli værende og for eksempel vise seg som kroppslige uttrykk eller reaksjoner. Dette kan være som egenskaper i den sosiale og fysiske konteksten, og en del som indre erfaringer hos hver enkelt deltager (ibid). Fordi man ikke kan skille mellom hvilke ”stemmer” som er riktige eller gale, er de alle like viktige med hensyn til å frembringe ny forståelse.

Bakhtin (1984) sier at ”stemmer” er den talende bevissthet. Opplevelser og erfaringer i livet som blir formulert med ord, vil bli stemmer i våre liv. I familierapi og nettverkssamtaler som legger opp til nettverksdialoger, vil det være en rik tilgang på stemmer. Ikke minst om en også fokuserer på de som ikke blir uttrykt, men som er til stede i deltagerens indre dialoger (Seikkula et al., 2009).

Peter Rober har forsket på forhold mellom indre og ytre samtaler, både innen individuell- og familierapi. Hans fokus har imidlertid vært terapeutens indre ”stemmer”. Han har sett på hvordan disse påvirker og blir påvirket av den ytre dialogen. Rober et al. (2007b) viser blant annet eksempler på hvordan terapeutens indre stemmer kommer til uttrykk. At dette kan ha en positiv effekt i terapi, dersom terapeuten er bevisst det som skjer og tør å anvende det i en terapeutisk setting. Rober (2005) viser til viktigheten av å bevege seg frem og tilbake mellom ulike posisjoner i rollen som terapeut. Fra å kunne forstå og identifisere tema og uttrykke dette, til å kunne se ting utenfra, fra en ”ikke-vite-posisjon”. Terapeuten er da med på å skape rom for at flere stemmer kommer frem i samtalen. Å lytte til den enkelte kan dermed gi plass for det usagte.

Anderson og Goolishian (1992) betegner terapeuten som en språkartist – en arkitekt for den dialogiske prosess, der ekspertisen består i å skape åpne rom og å lede samtalen. De tenker at denne ekspertise bare kan utøves fra en ”ikke-vite posisjon.” ”Ikke-vite-posisjon” refererer til en idé og holdning i forhold til kunnskap (virkelighet, sannhet, kompetanse) og hensikt, samt måten å anvende begrepene på (Anderson, 2005). Dette forutsetter at terapeuten kommuniserer en genuin interesse for klientenes historie, og tar denne på alvor. Det innebærer likevel ikke at terapeuten ikke vet eller ikke bruker erfaringer og kunnskaper i møtet med klienter. Det vesentlige er at terapeutens forståelse, forklaringer og fortolkninger i terapi ikke begrenses av teoretisk ståsted og tidligere erfaringer. Ved at terapeuter inntar nevnte posisjon, legges det til rette for at ny viten kan komme til syne eller oppstå – i lys av kontekst og

historier som fortelles. Ikke-vite-posisjon er avgjørende for at mening kan skapes i dialogens intersubjektive prosess (ibid).

“Not-knowing” refers to the attitude and belief that the therapist does not have access to privileged information, can never fully understand another person; and always needs to learn more about what has been said and not said. . . not-knowing means the therapist is humble about what she or he knows (ibid, s.502-503).

Rober (2008a) setter søkelys på at terapeutens indre stemmer kan gi et bidrag utover generelle prinsipper og viktige terapeutiske retningslinjer som nøytralitet, nysgjerrighet, og ”ikke-vite-posisjon”. Han mener at dette kan være av stor betydning i forhold til håndtering av kompleksiteten i familierapeutiske relasjoner i praksis. I siste del av artikkelen illustreres det hvordan terapeutens indre stemmer, som ordsettes, blir et verdifullt verktøy i møtet med familien. Videre hvordan dette får en positiv betydning for det som videre skjer i samtalen. Terapeuten blir beskrevet som en polyfoni av ulike stemmer.

Rober et al. (2008b) viser til en studie som omhandler familierapeuters indre samtaler i møtet med klienter. ”Grounded theory” ble anvendt i forhold til analyse av intervju om terapeuters refleksjoner under samtalen. De kom frem til en beskrivende modell for terapeuters indre samtaler, som en polyfoni av indre stemmer. I studien ble familiesamtaler filmet, og umiddelbart etter samtalen ble terapeutene intervjuet om sine tanker, følelser og refleksjoner underveis. Filmen ble stoppet hvert 45. sekund, der de fortløpende ga uttrykk for opplevelsene. Denne forskningen var med på å styrke bevisstheten om og betydningen av at terapeutens indre stemmer kommer frem i samtaler. Forfatterne viser til viktigheten av at terapeuter åpner opp for å skape intersubjektive rom i møtet.

2.9 Forståelse og mening

Nerheim (1995) sier at enhver samtale begynner med et språk som bare delvis er felles, men at den etter hvert kan utvikle seg i en retning av et mer omfattende felles språk. Hun viser i denne sammenheng til Gadamer, som benytter begrepet ”horisontsammensmeltning”. Dette refererer til en gradvis revisjon av forut etablerte enigheter, hvilket mobiliseres gjennom selve møtet mellom våre forståelseshorisonter. For at dette skal kunne skje, forutsettes det at leserens horisont omarbeides til å innbefatte ”tekstens” horisont – at vi forstår tekstens

”annerledeshet”. Forståelse og innforståthet faller da sammen. Hun sier videre at målet for kommunikasjon mellom mennesker, er at deres respektive forståelsesrammer går opp i hverandre, slik at de kan oppnå enighet om hva saken dreier seg om. På denne måten overskrides det uforpliktende samtaleplanet, der vi deler den samme mening men mangler et genuint dialogisk fellesskap.

I henhold til Bakhtin (1986) er forståelse en aktiv prosess som forutsetter deltakelse. Bakhtin snakker om dialogisk forståelse, og skriver at “all real and integral understanding is actively responsive, and constitutes nothing other, than the initial preparatory stage of a response” (s. 69). Dialogisk forståelse kan skape noe nytt (Rober, 2005). Dette kan ikke oppnås om den som snakker forventer at egen forståelse skal være gjeldende for den som lytter. Dialogisk forståelse refererer til en spesiell type dialog, der mening fra en person kommer i kontakt med meninger fra en annen person (ibid). På denne måten blir dialogen kreativ, ved at den kan resultere i verdifulle meninger som er annerledes enn de opprinnelige meningene. Dette underbygger det Nerheim (1995) sier - at uten at forståelsen aktivt følges opp i anvendelsen som utvikler teksten iboende meningshorisont, kan vi ikke tale om en virkelig eller fullstendig forståelse av den.

Anderson (2005) tar utgangspunkt i et hermeneutisk perspektiv når hun sier at prosessen med å forstå, er prosessen med å fordype seg i den andres horisont. Hun tenker at vi med dette prøver å forstå og gi mening til det kjente og det ukjente. Videre at vi deltar i å skape det vi tror, eller tror vi forstår eller vet. I følge Anderson er dialogen en interaktiv prosess, der tolkninger av tolkninger finner sted. ”One interpretation invites another. Interpreting is the process of trying to understand that the new meanings are produced” (ibid, s.499). Hun understreker at dette ikke er en taus eller inaktiv prosess. Den krever at vi lytter aktivt. Terapeuten kan aldri bli ekspert på klienters opplevelser og erfaringer. De må lære om den, ved tilstedeværelse og nysgjerrighet overfor den eller de andre. Terapeutens nysgjerrighet eller undring innbyr til klientens nysgjerrighet. En tilsynelatende ensidig henvendelse blir en gjensidig eller delt forespørsel – en dialog (ibid).

Schibbye (2002) hevder at det vi sier og hvorfor vi sier det vi sier, har sammenheng med de dialogiske forutsetninger vi har, det være seg grunnleggende menneskesyn og teoretisk kunnskap. Våre oppfatninger er derfor med på å styre opplevelser og væremåte, enten vi er

bevisst det eller ikke. Schibbye (1996) viser til betydningen av at terapeuten evner å sette seg inn i "den andre" på alvor, og at dette fordrer en anerkjennende holdning som må være integrert i terapeuten som person. En anerkjennende holdning innebærer at terapeuten er lyttende, innlevende, aksepterende og bekreftende. Hennes hovedhypotese er at for å se, forstå og dypest sett hjelpe den andre må vi ha oversikt over oss selv, det vil si være reflekterende. For å kjenne den andre, må vi kjenne oss selv (Schibbye, 1998, s.163-164). Hun sier videre at selvrefleksivitet gjør det mulig å forestille seg og leve seg inn i den andres subjektive opplevelsesverden. En slik innlevelse er igjen avhengig av en selvavgrensning hos terapeuten. Dersom ikke terapeuten evner å skille ut egne følelser som sine, kan han/hun heller ikke se dem i andre (ibid).

Å se seg selv er å se den andre, inkludert å se seg selv fra den andres perspektiv. Samtidig: Å skille ut sitt eget selv, er å gi den andre mulighet til å skille ut sitt selv. Å kunne ta den andres perspektiv på den måten, bidrar til at den andre får tak i sin opplevelse som sin (Schibbye, 1998, s.164).

3.0 PROBLEMSTILLING

Studiens teorigrunnlag viser at den enkeltes bevissthet utgjøres av indre dialoger, og at disse må forstås i sammenheng med de ytre dialogene de er en del av. Videre at polyfoni i nettverkssamtalen kan skape mening og ny forståelse mellom familiemedlemmer. Da en stor del av mitt arbeid er møter og samtaler med ungdom og deres familier, har ønsket vært å se nærmere på disse begrepenes betydning i nettverkssamtaler ved FUT. En rekke problemstillinger kunne være interessante og utforske, men denne studien vil rette fokus mot foreldres tanker, følelser og opplevelser. Det er valgt følgende problemstilling:

Hvilke indre dialoger har foreldre under en nettverkssamtale?

Det vil bli tatt utgangspunkt i deler av nettverkssamtalen, og spesifikt i to sekvenser som ble vurdert til å være preget av monologisk dialog og to sekvenser av dialogisk dialog. Et sentralt spørsmål i oppgaven vil være hva som kan ha betydning for at foreldrenes indre dialoger kan komme frem i en samtale.

4.0 METODE

4.1 Valg av metode

Formålet med studien var å utforske og beskrive foreldrenes indre dialoger så presist og fullstendig som mulig. Ut fra dette ble det ansett som hensiktsmessig å benytte en kvalitativ tilnærming, der begrepet fenomenologi er sentralt. Fenomenologien peker på en interesse for å forstå fenomener ut fra foreldrenes egne perspektiver, der verden blir beskrevet slik den oppleves av dem (Kvale og Brinkmann, 2009). Det ble benyttet en semistrukturert intervjuguide under datainnsamlingen (vedlegg 2).

Det ble foretatt en hermeneutisk meningsfortolkning av data, ut fra teori som er presentert. ”De hermeneutiske prinsippene⁴ har som formål å sikre gyldige fortolkninger av religiøse, juridiske og litterære tekster” (ibid, s. 217). En kan si at hermeneutikk er et sett av teorier som omhandler prosessen med å fortolke en tekst, samt å skape mening av denne. Hermeneutikken søker en bevisstgjøring av denne prosessen (Nerheim, 1995).

4.2 Utvalg

Som nevnt i introduksjonen hadde begge masterstudiene utgangspunkt i de samme nettverkssamtalene der ungdom, foreldre og deres terapeuter deltok. Det ble foretatt en felles rekruttering av tre familier for prosjektene. Utvalgskriteriene innbefattet at den unge, 16-18 år, var henvist til Abup og at familiene hadde deltatt i minimum to samtaler ved FUT tidligere.

Lederne ved de ambulante teamene ved FUT fikk først informasjon om studiene. De enkelte terapeutene ble deretter gitt muntlig informasjon, med en kort introduksjon i forhold til hensikt og gjennomføring. Det ble utarbeidet et eget informasjonsskriv med samtykkeerklæring til de terapeutene som ønsket å være med (vedlegg 3). De ble på lik linje med de øvrige deltakerne gitt mulighet til å reservere seg fra prosjektene. Terapeutene ga

---

⁴ De hermeneutiske fortolkningsprinsipper omhandler: 1. En kontinuerlig frem – og tilbake prosess mellom deler og helhet, som er en følge av den hermeneutiske sirkel. 2. Meningsfortolkning slutter når en er nådd frem til en indre enhet i teksten, som er uten logiske motsigelser. 3. Testing av del -fortolkningene i forhold til tekstens globale mening. 4. Teksten bør forstås ut fra sin egen referanseramme, ved å vise til hva teksten sier om tema. 5. Kunnskap om tema for en tekst. 6. Fortolkning av en tekst er ikke forutsetningsløs. 7. Enhver fortolkning rommer fornyelse og kreativitet (Kvale og Brinkmann, 2009, s. 217).

deretter et eget informasjonsskriv og samtykkeerklæring til den aktuelle ungdommen (vedlegg 4). Ved å samtykke sa den unge seg samtidig villig til at foreldrene kunne bli spurt.

Foreldrene fikk så forespørsel med informasjonsskriv og samtykkeerklæring som var utarbeidet for dem (vedlegg 5). Det ble presisert for alle at deltakelse var frivillig og at det var mulig å trekke seg underveis, uten at det ville få betydning for prosjektet eller den videre behandlingen. Annen vesentlig informasjon i skrivene omhandlet taushetsplikt, anonymitet, konfidensialitet og praktisk gjennomføring.

Informantene i min studie var tre mødre og en far. Jeg vil påpeke at også ungdom og terapeuter var viktige deltakere i nettverkssamtalen, og at det ikke hadde vært mulig å gjennomføre studien uten deres medvirkning. Terapeutene var de samme som hadde deltatt i samtaler med de aktuelle familiene tidligere. Ungdommene i nevnte familier var informanter i min medforskers studie. Av hensyn til anonymitet overfor deltakerne har jeg valgt å benevne alle terapeutene som hun. Ungdommene tituleres med han, og foreldrene er henholdsvis mor og far. Alle deltakerne har fått fiktive navn.

Det var flere av terapeutene ved FUT som viste interesse for studiene, mens andre virket å være reserverte. En kan tenke at de som sa seg villig til å delta hadde en viss erfaring eller tro på seg selv, med hensyn til å være med i en samtale som skulle filmes. Kanskje var det også noen som ønsket å være til hjelp for forskerne, slik at studiene kunne gjennomføres? Når de videre fikk ansvar for å rekruttere familier, kan en tenke at dette kanskje ikke var helt tilfeldig. Terapeutene kan ha forespurt familier de tenkte ville være positive, eller som de hadde en god relasjon til. Forskerne i studiene hadde ingen innvirkning i forhold til utvalg av familier.

4.3 Praktisk gjennomføring og datainnsamling

Forut for datainnsamling gjennomførte vi rollespill, der vi forsøkte å legge opp til en tilnærmet lik forventet gjennomføring og datainnsamling. På bakgrunn av dette fikk forskerteamet mulighet til å diskutere alle ledd i forskningsprosessen. Det ga oss pekepinn på hvilke spørsmål som kunne stilles, og vi innhentet nyttige erfaringer i rollen som forskere. Vi fikk prøve ut mange usikre momenter, som logistikk, analyse av film, arbeid med å finne sekvenser, samt gjennomføring av intervju. Videre ble vi gitt viktige tilbakemeldinger fra

deltakerne i rollespillet - om deres opplevelser fra intervjusituasjonen, og om spørsmål var relevante. Vi erfarte at det var viktig å sjekke ut at deltakerne snakket ut fra følelser, tanker eller opplevelser fra samtalen som ble filmet. Refleksjoner i forskerteamet resulterte i en felles intervjuguide. Denne ble utarbeidet med henblikk på en bevisst søking etter informasjon som kunne bidra til å gi svar på det vi ønsket å utforske.

Det var ønskelig å få en så ”riktig” gjengivelse av denne som mulig, hvilket var bakgrunn for å foreta filmopptak. Dette ga oss nyttig informasjon om ikke-verbal kommunikasjon og var også viktig med henblikk på utvelgelse av sekvenser, enten om dette ble gjort av forskerteamet, eller informantene selv ønsket å velge forut for intervjuene. Gjennomsyn av filmen kunne gjøre det lettere for deltakerne å huske tilbake til egne opplevelser underveis i nettverkssamtalen, og utvalgte sekvenser kunne bidra til at deltakerne i større grad husket tilbake til gitte tidspunkt i samtalen. Det ble benyttet diktafon under intervjuene.

Gjennomføringen for den enkelte familie var som følger:

Steg 1:

1. Begge forskerne møtte ungdom og foreldre forut for avtalt nettverkssamtale. Vi informerte kort om gjennomføring, og besvarte spørsmål de hadde. Det ble avtalt tidspunkt for intervjuene som skulle gjennomføres i etterkant av samtalen.
2. Nettverkssamtalen med ungdom, foreldre og deres terapeuter ble filmet.
3. Forskerteamet kom sammen og så hele filmen. Underveis noterte hver forsker tidspunkt, der samtalen ble vurdert til å være preget av dialogisk eller monologisk dialog. Dette ble gjort på bakgrunn av kriterier om hva som kjennetegner dialogiske og monologiske dialoger. I tillegg ble sekvensene sett spesifikt opp mot responsprosesser (se 2.4). Etter drøfting og ny gjennomgang av filmen, ble vi enige om hvilke sekvenser vi skulle velge ut. Sekvensene ble valgt tilfeldig, men det ble etterstrebet at disse var spredt gjennom hele samtalen. Lengden varierte fra to til fire minutter. Utvalgte sekvenser kunne eventuelt være utgangspunkt for intervju av både ungdom og foresatte, om de ikke selv ønsket å velge.

Steg 2:

1. Vi møtte ungdom og foreldre som avtalt til intervju. Den ene familien kom tilbake til FUT samme ettermiddag, mens de to andre familiene ønsket at intervjuene skulle gjennomføres hjemme hos dem. Vi startet med en kort, felles gjennomgang av hensikt og mål med intervjuene. Det ble understreket at om det var tanker, følelser eller opplevelser de ikke ønsket å formidle under intervjuet, ville dette bli respektert. Alle ble gjort oppmerksom på at hvis det dukket opp tema de ønsket å snakke videre med sine terapeuter om, ville vi bidra til at dette ble formidlet, om de ønsket. Det ble lagt vekt på at spørsmålene i intervjuet var rettet mot det han/hun opplevde under samtalen de hadde hatt tidligere.
2. Alle fikk tilbud om å se hele samtalen på video, og den enkelte fikk mulighet til å velge ut sekvensene selv. Både ungdom og foreldre takket nei til begge deler.
3. Det ble foretatt individuelle intervju. Mor/far og jeg så første sekvens av samtalen. Hun/han ble umiddelbart intervjuet, om tanker og følelser der og da under samtalen. Samme prosedyre ble fulgt etter hver av de fire sekvensene.

4.4 Transkribering

Begge forskerne samarbeidet om all transkribering av filmopptak. Dette ble gjennomført innen en uke etter at nettverkssamtalene var gjennomført. Den ene stoppet/startet filmen, mens den andre skrev. Vi byttet på å lese den transkriberte teksten og å sjekke denne opp mot uttalelser i filmsekvensene.

Lydropptak fra intervjuene med mor/far ble transkribert innen en uke etter gjennomføring. Den transkriberte teksten ble gjennomgått flere ganger samtidig som den ble kontrollert mot opptaket. Dette ble videre gjennomgått av min medforsker, ved at hun gjorde det samme. Dette ga oss mulighet til å foreta eventuelle rettinger for hverandre, og å utfylle teksten om denne var ufullstendig. Transkripsjonene muliggjorde at materialet ble strukturert i tekstform, og dermed ble mer oversiktlig (Kvale og Brinkmann, 2009). Alle uttalelser ble skrevet ned ord for ord.

4.5 Analyse

Analyse av data fra intervjuene ble foretatt med bakgrunn i meningsfortetting, ut fra metode beskrevet av Kvale og Brinkmann (2009, s. 212). Meningsfortetting medfører at intervjupersonens uttalelser blir forkortet. Lange setninger komprimeres og blir gjort kortere, der den umiddelbare mening i det som uttrykkes gjengis med få ord (ibid). Jeg vil kort vise til de ulike trinnene som ble foretatt i prosessen, og også illustrere dette med et eksempel (Tabell 1).

Tabell 1. Meningsfortetting

MENINGSENHETER I DIREKTE SITAT	SENTRALT TEMA	TEMA SOM DOMINERER	DESKRIPT UTSAGN
<i>”Ja, det er jo mange tanker egentlig som kommer frem.”</i> <i>”Jeg, jeg ser jo veldig klart at både Arne og de andre, altså de er liksom på hvert sitt stadie.”</i> <i>”Sånn når Arne snakker om åssen, åssen de har det.... Så har Arne nok litt rett i det. Samtidig så tror jeg likevel at de har klart å komme seg litt videre au”</i> <i>”Men, Arne er liksom ikke riktig kommet der enda, føler jeg. At han klarer å la det passere litt og sånn.</i>	Mange tanker om tema Søsknene og Arne er på ulike stadier Arne har litt rett i det han sier	Indre dialoger er knyttet til tema Forståelse	<i>”Jeg har mange tanker om tema vi snakker om. Jeg sammenligner hvordan Arne og søsken forholder seg til problemene hjemme. Søsken har klart å komme seg litt videre. Arne greier ikke å la det passere.</i>

Som vist over, omfattet dataanalyse for hver sekvens fire trinn. Forskerne arbeidet først individuelt. Deretter kom vi sammen for å sammenligne og diskutere data, inntil det ble enighet om de ulike meningsbærende enheter og tema i teksten. Vi fant det hensiktsmessig å jobbe parallelt med begge studiene.

Meningsfortetting ble praktisk foretatt på følgende måte:

1. For å få et helhetsinntrykk, ble det transkriberte intervjuet lest gjennom. Deretter ble det fokusert på hver enkelt sekvens, både for den unge og for mor/far
2. De naturlige ”meningsenhetene” ble bestemt, ut fra det som ble sagt. Det var nødvendig å lese gjennom intervjuet fra hver sekvens flere ganger.

3. Tema som dominerte den naturlige meningsenheten ble uttrykt. Det var vesentlig å lese den unges/foreldrenes svar så fordomsfritt som mulig ved å reflektere over ulike måter å forstå deres utsagn på. Meningsenheten ble sett i lys av studiets spesifikke formål.
4. De viktigste emnene i intervjuet ble bundet sammen i et deskriptivt utsagn. Malterud (1996) benevner dette som ”kunstig sitat”. Under presentasjon av funn er dette begrepet benyttet.

Etter å ha jobbet i fellesskap, arbeidet vi med egne data hver for oss. Forut for fremstilling ble disse igjen gjennomgått, da av hele forskerteamet. Funn ble videre sett opp mot problemstilling og det som ble uttrykt verbalt i nettverkssamtalen. De transkriberte tekstene fra samtalen og intervjuet ble satt i kolonner ved siden av hverandre for lettere å få oversikt.

Avslutningsvis så vi filmopptak fra hele nettverkssamtalen. Alle samtalene ble gjennomgått to ganger. Det ble deretter laget en oppsummering fra hver av disse. Hovedpunkter her var:

- Kontekst for samtalen
- Responsprosesser
- En helhetsvurdering av hva som preget samtalen mest, med hensyn til monologiske og dialogiske dialoger

4.6 Metodekritikk

4.6.1 Intervjusituasjonen

Ut fra ønsket om å utforske foreldrenes indre dialoger, var spørsmålene som ble stilt i intervjuene i stor grad relatert til hvilke tanker, følelser og opplevelser de hadde under nettverkssamtalene. Det kan være muligheter for at foreldrene hadde vanskelig for å skille indre dialoger under samtalen, fra indre dialoger som var tilstede under intervjuene. Det anses derfor ikke som umulig at de også kan ha snakket ut fra tanker eller følelser som oppsto etter å ha sett filmopptaket, eller fra assosiasjoner som kom underveis i intervjuet. Alle intervjuene ble gjennomført i etterkant av nettverkssamtalene, og det kan være viktig å være oppmerksom på at det i mellomtiden kan ha funnet sted prosesser som gjorde det vanskelig å svare spesifikt ut fra indre dialoger fra samtalen tidligere. Dette til tross for at foreldrene fikk spørsmål om det ble snakket ut fra tanker, følelser eller opplevelser fra nettverkssamtalen. Ut fra dette,

kunne det vært hensiktsmessig å vise hele opptaket av filmen. Å gjennomføre intervju umiddelbart etter samtalene, hadde kanskje skapt større nærhet til nettverkssamtalen.

Grunnet tekniske problemer, foreligger det ikke data fra intervju med Noor fra tredje filmsekvens. Det er av den grunn overvekt av sekvenser som ble vurdert til å være preget av monologisk dialog i studien. Begrunnelsen for at det ble foretat lydopptak av intervjuene, var at en tenkte dette kunne oppleves mindre belastende i intervjusituasjonen. Eventuelle filmopptak kunne imidlertid gitt et bedre bilde av ikke-verbal kommunikasjon under intervjuet.

4.6.2 Validitet – Reliabilitet

Design og metode er presentert så tydelig og nøyaktig som mulig. Begge forskerne har vært sammen i arbeidet med forberedelser, gjennomføring, datainnsamling, transkribering og analyse. Samarbeidet ble utvidet til å gjelde hele forskerteamet ved utvelgelse av sekvenser, gjennomgang/vurdering av filmene fra nettverkssamtalene og analyse av funn. Dette ga oss mulighet til refleksjoner og diskusjoner, noe som forhåpentligvis ga et utvidet blikk.

Alle informantene i studiene ble gitt tilbud om å se hele filmen fra nettverkssamtalen forut for intervjuene, samt å velge ut sekvenser, ut fra hva de syntes var viktig i samtalen. Ønsket med dette var å redusere forskernes innflytelse på seleksjonsprosessen, samt å gjøre valgene nærmere deltakernes egne opplevelser under nettverkssamtalene. Det kan stilles spørsmål om en utvelgelse av deltakerne selv hadde gitt et rikere empirisk grunnlag for prosjektet? Videre kunne en analyse av hele nettverkssamtalen gitt et bredere bilde av samtalene i sin helhet. Det er også sannsynlig at valg av andre sekvenser kunne gitt andre beskrivelser. Det anses som vesentlig å presisere at fortolkninger er gjort fra de utvalgte sekvensene, samtidig som gitte beskrivelser også ble sett ut fra kontekst og nettverkssamtalen i sin helhet.

Denne studien hadde som hovedmål å utforske og beskrive foreldres tanker, følelser og opplevelser under nettverkssamtaler. Ut fra Wadel (1991) har en grunn til å tro at prosjektet kan gi viktige indikasjoner, med tanke på spørsmål knyttet til gitte problemstilling. Han skriver følgende, angående å benytte strategiske kvalitativt orienterte studier:

Det som kjennetegner slike studier, er at selv om det omfatter relativt få deltakere, så er det sterke indisier på at den type samhandling disse forskninger avdekker går igjen i et stort antall lignende studier (s. 117).

4.6.3 Terapeutenes rolle

Til tross for at det var foreldre som var informanter i denne studien, hadde også terapeutene som deltok en viktig rolle. Det kan ligge en fare i at terapeutene i etterkant kan få følelse av å bli evaluert. For å kunne forstå og drøfte funn i studien ble det vurdert som nødvendig også å se på terapeutenes deltakelse i samtalen, og under diskusjonen blir det vist til at deres respons på uttrykk og tilstedeværelse kan ha betydning i samtalen. Det er derfor viktig å poengtere at de sekvensene som er analysert er av få minutters varighet, at samtalen i seg selv er enestående. Den ene samtalen det vises til her sier derfor lite om den enkelte terapeuts arbeid forøvrig.

4.6.4 Refleksjoner om egne rolle i intervjusituasjonen

En nettverkssamtale kan berøre flere vanskelige emosjonelle forhold. Intervju om tanker, følelser og opplevelser i etterkant, kan videre innby til å snakke om tema som ikke er snakket om tidligere. Jeg forsøkte å være bevisst dette under intervjusituasjonen, og var opptatt av å utvise sensitivitet og varhet for ikke å virke påtrengende. Intervjuguiden inviterte til åpne spørsmål og var en hjelp til å holde fokus. Det ble uttalt, både muntlig og skriftlig, at den enkelte sto fritt i å bestemme hva de ønsket å si. Likevel kan det være at noen kjente en forventning om at de måtte svare på spørsmål som ble stilt. Samtidig kan det påpekes at alle informantene var voksne og i stand til å vurdere hva de ønsker å formidle. Det anses som naturlig og sannsynlig at det var tanker og følelser som ble holdt tilbake, og kanskje eksisterte det heller ikke ord for alle tanker, følelser eller opplevelser som var til stede.

Bjørn, far i familien Benz, valgte å avbryte intervjuet. Forut for dette formidlet han skepsis til å delta, og det ble understreket at han sto fritt til å velge. Etter andre filmsekvens bestemte han seg for å avslutte. Han begrunnet dette med at han ikke trodde hans bidrag ville være viktig for studien, og at han heller ikke forsto hensikten. Datamaterialet som forelå ble ikke transkribert eller på annen måte benyttet i studien.

Det lå en utfordring i å stille spørsmål relatert til indre dialoger og samtidig ikke gå terapeutisk inn i samtalen. Det var av den grunn vesentlig at familiene som deltok hadde

tilbud om samtaler og oppfølging ved FUT. Tema som ble berørt i intervjuet kunne derved følges videre om de ønsket det, både i individuelle og/eller i felles samtaler. Dette ble presisert til foreldrene og ga større trygghet i rollen som forsker.

Under intervjuene var det viktig å inneha en åpen og undrende holdning overfor de tema som ble brakt inn. For å kunne beskrive foreldrenes indre dialoger, var det også nødvendig å sette egen forståelse i parentes, i forsøket på å oppnå mest mulig åpenhet til det som ble utforsket og tolket. Funn som er gjort i studien er sett i lys av et dialogistisk perspektiv. Andre teoretiske innfallsvinkler ville kunne nyansere diskusjonen, hvilket ikke var en målsetting.

4.6.5 Å forske på egen praksis

Forskning på egen praksis kan ha flere utfordringer. Å være objektiv eller se ting utenfra er en vanskelig og kanskje umulig oppgave når en har et arbeidsforhold til feltet. Malterud (1996) hevder at feltblindhet og manglende refleksivitet hos forskeren er en risiko – at nærhet til stoffet kan bety at forskeren mister evne til å se alternativer. Det kan samtidig være aktuelt å vise til Schön (2006), som mener at vi må utforske og studere det vi faktisk gjør, for å kunne utvikle en erfaringsnær kunnskap i forhold til hva som er bra og hva som ”virker”.

5.0 PRESENTASJON AV FUNN

Presentasjon av funn blir gjort med utgangspunkt i hver enkelt familie. Dette valget er gjort ut fra at det var vanskelig å se foreldrenes indre dialoger uavhengig av kontekst for samtalene. Videre at det var nødvendig å se funnene opp mot det som var tema, det som ble uttrykt, og det som preget den ytre dialogen under filmsekvensene. Foreldrenes indre dialoger blir dermed relatert til hva som preget den ytre dialogen i nettverkssamtalen. Alle former for forståelse tilskrives kontekst eller situasjon det forstås innenfor, jamfør den hermeneutiske sirkel⁵ (Nerheim, 1995).

Det blir gitt et resymé av alle de utvalgte filmsekvensene fra samtalene, med beskrivelser av de ulike tema, hvem som tar initiativ til disse, og hvem som snakker mest. Foreldrenes utsagn fra intervjuene er samlet i kunstige sitat – ett for hver av filmsekvensene. Det blir gitt en skjematisk fremstilling over indre dialoger for den enkelte av foreldrene. Intensjonen er å gi en bedre oversikt over foreldrenes tanker, følelser og opplevelser fra de ulike filmsekvensene. Fremstillingen kan videre gjøre det lettere å se likheter/ulikheter mellom de ulike sekvensene.

Familiene blir kalt henholdsvis Art, Benz og Clive, og samme presentasjon er gjeldende for alle. Innledningsvis blir det gitt et sammendrag fra hele nettverkssamtalen, der ungdom, foresatte og terapeut(er) deltar. Dette er gjort i den hensikt å gi leser et bilde av hva som var hovedtema i samtalen. Også her har er det sett etter antall tema, hvem som tar initiativ til disse, og hvem som snakker mest. Det er gjort en vurdering av hva som preger samtalen, ut fra et dialogistisk perspektiv.

5.1 Familien Art

5.1.1 Sammendrag av hele nettverkssamtalen

Til stede: Arne (ungdom), Astrid (mor) og Aud (terapeut)

---

⁵ Den hermeneutiske sirkel betegner at for å kunne forstå noe som har mening, det være seg en tekst, en historie eller handling, må fortolkningen av de enkelte delene gå ut fra en forståelse av helheten som delene tilhører. Forståelsen vi oppnår av delene vil igjen virke tilbake på forståelsen av helheten (Store Norske Leksikon. Hentet 15. oktober 2010, fra <http://www.sln/hermeneutikk>)

Samtalen med familien Art ble vurdert til å være preget av mye monologisk dialog. Aud forteller at hun har forberedt seg godt til samtalen, og formidler hva hun tenker kan være tema og mål for denne. Hun har laget en skisse eller oversikt over Arne og familiens situasjon i dag. Den viser hvilke problemer og utfordringer Arne har, slik hun ser det. Hun har forsøkt å synliggjøre hva Arne kan gjøre av aktiviteter og lignende, som hun tenker kan være positivt for ham. Det er Aud som tar initiativ til alle 29 tema i samtalen, og Arne og Astrid deltar lite med verbale uttrykk. I hovedsak dreier det seg om familiens, og spesielt Arnes` kompliserte forhold til far. Samtalen er preget av at Aud gir mange råd om hva Arne og mor kan gjøre for å mestre problemene. Det snakkes også om forholdet Arne har til søsken, om fremskritt Aud ser, og om oppfølging fra FUT. To ganger fokuseres det på at samtalen blir filmet.

Aud er den som snakker mest under samtalen. Astrid svarer på spørsmål, og formidler hva hun tenker om noen tema. Arne prater litt, spesielt når han er uenig med mor og Aud. I de siste 20 minuttene uttrykker han ingen ting verbalt, men nikker eller rister på hodet. Han ser mye ned gjennom hele samtalen. Mot slutten tørker han tårer.

Intervjuet med Aud ble gjennomført noen timer etter nettverkssamtalen.

5.1.2 Filmsekvens 1

Første sekvens ble vurdert til å være preget av monologisk dialog. Det er i hovedsak Aud som snakker. Hun tar initiativ til alle fire tema. Astrid sier ”ja” to ganger, mens Arne sier noen få ord. Innledningsvis snakker Aud om at samtalen blir filmet. I den sammenheng får Arne spørsmål om han kan si noe om hvordan han har det her-og-nå, følelsesmessig (1)⁶. Arne svarer ikke på spørsmålet. Aud tror det er mulig for Arne å få tanker om problemene i familien på avstand, ved å erstatte disse med andre tanker - at dette kan være til god hjelp for ham (2). Neste tema omhandler vanskeligheter Arne har i forholdet til far (3). Det blir deretter vist en skisse som Aud har tegnet (4). Denne viser problemer og utfordringer Arne har, slik hun forstår det. Aud mener han bør se hvordan han kan takle problemene til far og kanskje bytte fokus, ved å tenke på ting han ønsker å gjøre.

---

⁶ Viser til de ulike tema i samtalen

KUNSTIG SITAT FRA ASTRID I INTERVJUET:

”Det gjør vondt å høre hvordan Arne har det, og det er vanskelig å finne ord. Når han ikke kan snakke om det, har han det vondt. Hodet mitt er fullt av mange tanker, og det er vanskelig å sortere. Jeg har veldig mye akkurat nå. Det er en sår følelse, for jeg vet at Arne er blitt mye såret. Jeg er veldig såret selv, med tanke på hvordan Arne og søsken har det. Det er veldig vondt.”

5.1.3 Filmsekvens 2

Andre sekvens ble vurdert til å være preget av dialogisk dialog. Den omhandler ett tema; hvordan Arne og Astrid sammen kan finne strategier for å mestre at far ”styrer”. Arne mener at dette er umulig, fordi far er så skiftende. Astrid får spørsmål om hva hun tenker? Mor ser at søsken kan irritere seg, men at de lettere lar det passere. De tar ikke problemene så innover seg. Arne er uenig. Han tenker at ingen tør å innrømme noe annet.

Aud stiller flere åpne og undrende spørsmål, og sjekker ut underveis om hun har forstått riktig. Det er Aud som tar initiativ til tema og som snakker mest. Både Astrid og Arne får spørsmål om hva de tenker, hvilket de utdyper. Sekvensen preges av at Arne og mor er uenige. Dialogen rundt emnet stopper opp, ved at et nytt tema blir introdusert.

KUNSTIG SITAT FRA ASTRID I INTERVJUET:

”Jeg har mange tanker om tema vi snakker om. Jeg sammenligner hvordan Arne og søsken forholder seg til problemene hjemme. Søsken har klart å komme seg litt videre. De greier lettere å akseptere situasjonen. Selv har jeg levd med dette så lenge. Arne greier ikke å la problemene passere. Jeg har forståelse for Arne. Han har litt rett i det han sier. Jeg håper at Arne skal komme dit de andre søsknene er, at han ikke skal bry seg så mye om det vanskelige vi snakker om.”

5.1.4 Filmsekvens 3

Tredje sekvens ble vurdert til å være preget av dialogisk dialog. Den omhandler ett tema; hvordan Arne kan beskytte seg, slik at han lettere å takle problemene i forhold til far. Aud sier det er viktig at far som er så uberegnelig ikke får mulighet til å såre Arne, men om han bygger en beskyttelsesmur som er for høy, kan heller ikke andre komme nær. Arne mener det ikke er lurt å ha mur - at det ikke hjelper eller nytter. Han tror ikke denne beskyttelsesmekanismen fungerer for søsken heller. Astrid får spørsmål om hva hun tror skjer inni Arne, når han

snakker om dette. Mor vet ikke, men hun tror søsken hadde hatt det verre i dag, om de ikke hadde hatt en beskyttelsesmur. Hun ser at de sliter med mange ting, men tror det er viktig å beskytte seg.

Aud er den som snakker mest, og det er hun som tar initiativ til tema. Hun undrer seg over tankene Arne har om beskyttelsesmur, og inviterer Astrid til å dele sine tanker om dette. Dialogen om samtaleemnet stopper opp, ved at Aud stiller et spørsmål som dreier fokus over på et annet tema. Astrid og Arne sier tilnærmet like mye.

KUNSTIG SITAT FRA ASTRID I INTERVJUET:

”Jeg har mange tanker om tema vi snakker om. Jeg får også nye tanker ut fra det Aud sier, som jeg reflekterer over. Det er bekymringsfullt hvis beskyttelsesmuren blir for høy. Det kan ødelegge for Arne, for eksempel når han skal bygge relasjoner til andre mennesker. Jeg skjønnte ikke hva Arne mente med at det ikke nytter å ha mur til far, men han har sikkert tanker om det selv.”

5.1.5 Filmsekvens 4

Fjerde sekvens ble vurdert til å være er preget av monologisk dialog. Det er Aud som tar initiativ til alle tre tema. Det første omhandler at Arne har hatt en positiv utvikling, slik hun ser det. Videre snakker Aud om at det er nødvendig at han våger å møte vonde og såre ting – at dette kan føre til endring. I siste del av sekvensen fokuseres det på situasjonen her-og-nå i samtalen. Arne får spørsmål om han opplever den håpløs, eller om det er tomhet inni ham? Arne rister på hodet. Aud tror at filming kanskje ikke var noen god ting, og at det er forståelig at han synes samtalen er vanskelig. Arne sitter med bøyd hode gjennom hele sekvensen. Bortsett fra at han sier ”mmm” to ganger, uttrykker han ingen ting verbalt. Mor sier tre ord. Helt mot slutten stiller Aud flere spørsmål som Arne ikke besvarer. Det er tre pauser i tilknytning til disse.

KUNSTIG SITAT FRA ASTRID I INTERVJUET:

”Jeg er veldig takknemlig overfor Aud. Hun har gjort noe med Arne – får liksom tak på ham. Vi har stor tillit til henne. Selv om det oppleves håpløst for Arne, ser både Aud og jeg små fremskritt. Det gjør meg glad. Det skaper noe i meg når jeg ser at Aud har tro på dette. Til tross for tilbakefall, går det sakte fremover. Jeg har tro på dette.”

5.1.6 Oppsummering av Astrids indre dialoger fra deler av nettverkssamtalen

Tabell 2. Oversikt over indre dialoger hos Astrid fra alle filmsekvensene

Tabell 2 Sekvens 1 - preget av monologisk dialog	<u>Indre dialoger er knyttet til tema i samtalen:</u> Vondt/sår følelse (Det gjør vondt å høre og tenke på hvordan Arne og søsken har det. Det gir meg en sår følelse.) Empati overfor Arne og søsken (Jeg tenker på hvordan Arne og søsken har det.) <u>Indre dialoger knyttet til egen følelser:</u> Såret (Jeg er såret, fordi jeg vet at Arne er såret.) Har ikke ord (Det er vanskelig å sortere tankene, og jeg finner ikke ord.)
Sekvens 2 - preget av dialogisk dialog	<u>Indre dialoger knyttet til eget forhold til problemene:</u> Jeg har levd med dette så lenge. <u>Indre dialoger knyttet til tema i samtalen:</u> Mange tanker om tema (Jeg har mange tanker om det vi snakker om.) Sammenligner forholdet Arne og søsken har til problemene. (Søsken har greid å komme seg litt videre. Arne klarer ikke å la det passere.) Forståelse for Arne (Han har litt rett i det han sier.) Ønsker for Arne fremover (Jeg håper at han ikke skal bry seg så mye om problemene vi snakker om.)
Sekvens 3 - preget av dialogisk dialog	<u>Indre dialoger knyttet til tema i samtalen:</u> Mange tanker om tema (Jeg har mange tanker om det som snakkes om.) Nye tanker (Jeg får nye tanker når jeg hører på Aud. Jeg har ikke tenkt på det slik.) Bekymringer (Jeg er bekymret for Arne, hvis beskyttelsesmuren blir for høy.) Forstår ikke hva Arne mener (Jeg skjønnte ikke hva Arne mente med at det ikke nytter å ha mur til far.)
Sekvens 4 - preget av monologisk dialog	<u>Indre dialoger knyttet til tema i samtalen:</u> Glede (Jeg ser små fremskritt.) Takknemlighet (Jeg er veldig takknemlig for Aud. Hun har gjort noe med Arne.) Håp (Jeg ser små fremskritt, og jeg har tro på dette. Det skaper noe i meg, når Aud har tro på det.)

5.2 Familien Benz

5.2.1 Sammendrag av hele nettverkssamtalen

Til stede: Bendik (ungdom), Bodil (mor), Bjørn (far), Beate (terapeut) og Birte (terapeut)

Samtalen med familien Benz ble vurdert til å være preget av både dialogiske dialoger og monologiske dialoger. I hovedsak omhandler tema at Bendik sliter med depresjon og angst. I den forbindelse nevner Bodil en konkret hendelse som ble vanskelig for ham. Det blir snakket om medisiner han bruker, om eksamener han har hatt den siste tiden, og om tanker Bendik og

foreldrene har for fremtiden. Avslutningsvis er samtalen preget av at dette er siste treff før sommerferien, og at Bendik skal flytte hjemmefra for å begynne på ny skole til høsten. Tema omhandler også forholdet han og foreldrene har til hverandre nå, og hvorvidt situasjonen oppleves trygg med tanke på at han snart skal flytte.

Beate og Birte tar sammen initiativ til 11 tema, Bendik til to, og Bodil ett. Terapeutene utfyller hverandre, og har flere korte refleksjoner underveis i samtalen. De har stort fokus på hva Bendik mestrer, og annet som er positivt. Det blir vist til konkrete eksempler på dette. Bjørn deltar lite i samtalen, Bodil og Bendik cirka like mye. Begge terapeutene er aktive, uten at de dominerer i samtalen.

Intervjuet med Bodil ble gjennomført dagen etter nettverkssamtalen.

5.2.2 Filmsekvens 1

Første sekvens ble vurdert til å være preget av monologisk dialog. Bodil har innledet tema tidligere i samtalen, ved å fortelle at Bendik ikke orket å være med på en orienteringsdag på skolen. Beate prater mest, og gir flere bekreftelser til Bendik. Han sier en del mindre, mor litt, mens far og Birte ikke deltar verbalt.

Bendik forteller om dagen han skulle ha orientering på skolen. Om angsten han har for å løpe langt, og om smertene han da får i beina. På vei til skolen ombestemmer han seg, og blir hentet av mor. Det fokuseres på at Bendik er god til å prøve ting, men at det i denne situasjonen ble veldig vanskelig.

KUNSTIG SITAT FRA BODIL I INTERVJUET:

”Jeg er opptatt av at Bendik skal gi et mest mulig riktig bilde av det som skjedde. Jeg tenker på hvordan han hadde det den dagen, og på hvordan jeg selv opplevde det som skjedde. Jeg var overrasket over at han ville gå på skolen, og at det var så positivt om morgenen. Men så kom angsten, og det ble for vanskelig for ham. Det er bra at terapeutene fremhever at Bendik gjorde et forsøk. Jeg tror det er godt for ham å høre noe positivt.”

5.2.3 Filmsekvens 2

Andre sekvens er vurdert til å være preget av monologisk dialog. Den omhandler to tema. Det første er introdusert av Bendik, ved at han tidligere har stilt et spørsmål. Sekvensen starter

med en kort refleksjon mellom Beate og Birte, der de snakker om spørsmålet som Bendik stiller. Dette besvares ikke av terapeutene. Det andre tema introduseres av Beate, og omhandler kommunikasjon mellom Bendik og foreldrene. Det er Beate som snakker mest, deretter mor, Birte og Bendik. Bjørn sier noen få ord.

Beate sier, henvendt til Birte, at Bendik har lurt på om han må leve med angst og depresjon resten av livet, og hun undres over at han ikke har sagt noe til dem om det tidligere. Beate bekrefter. Birte spør far om dette var nytt for dem? Far vet ikke. Mor sier de har snakket sammen om det Bendik sier - at de har lurt på om han kan bli frisk? Det fokuseres videre på at Bendik og foreldrene har snakket lite sammen i det siste. Dette har sammenheng med at Bendik har hatt mange eksamener, og at han ikke har lyst til å snakke med foreldrene. Bodil forteller at de er litt redde for å snakke om vanskelige tema.

KUNSTIG SITAT FRA BODIL I INTERVJUET:

”Jeg synes det er tøft å snakke om og tenke på dette. Bendik lurte på om han kanskje må leve med angst og depresjon resten av livet? Hvorfor sier ikke terapeutene at han kan bli frisk? Er det ikke håp for ham? Jeg blir veldig trist og litt frustrert med tanke på dette, og jeg kjenner på håpløshet. Det er vondt. Jeg skulle ønske Bendik kunne få litt mer konkret hjelp. Hvordan kan han få det? Samtidig vet jeg at det ikke er så lett, at det ikke finnes enkle svar.”

5.2.4 Filmsekvens 3

Tredje sekvens ble vurdert til å være preget av dialogisk dialog. Det er Birte som tar initiativ til tema, hvilket omhandler tanker om fremtiden. Sekvensen er preget av mye smil og latter. Beate snakker mest, etterfulgt av Bendik, Birte og Bjørn. Bodil har ingen verbale uttrykk. Beate spør Bjørn hva han tror Bendik gjør om 5 år. Far vet ikke. Bendik minner far på at han nettopp har spurt om hva Bendik vil bli, og at han hadde svart noe innen musikk. ”Det var synging du sa?” undrer far. Bendik bekrefter. Dialogen fortsetter rundt tema sang og musikk.

KUNSTIG SITAT FRA BODIL I INTERVJUET:

”Det er godt at Bendik har fremtidstanker - at han tenker på hva han skal gjøre og slikt. Han har ikke alltid gjort det. Kanskje er det litt urealistiske tanker han har, men han er jo ikke så gammel enda. Jeg blir glad når han snakker om dette. Det gir meg en god følelse.”

5.2.5 Filmsekvens 4

Siste sekvens er vurdert til å være preget av dialogisk dialog. Det er ett tema, og dette introduseres av Birte. Samtalen foregår i et langsommere tempo enn tidligere. Beate snakker mest, deretter Bodil og Bendik. Birte sier ”mmm” to ganger, mens Bjørn uttrykker ingen ting verbalt.

Birte lurte på om foreldrene opplever at situasjonen rundt Bendik er trygg? Bodil mener at det er litt lettere nå, da han har skoleplass til høsten. Hun tror at han stort sett har det bra, men om hun spør, er han ikke enig. Hun synes derfor det er vanskelig å vite. Birte lurte på om Bendik vil fortelle mor når han har det vanskelig? Bendik svarer at mor vil merke hvis noe er galt, men at han bare vil snakke hvis han har stort behov for det. Birte lurte på i hvilke situasjoner det er slik? Bendik forteller at det som regel er når han skal sove.

KUNSTIG SITAT FRA BODIL I INTERVJUET:

”Jeg sitter inne med mange følelser. Aller mest er jeg bekymret og redd for at Bendik skal få tanker om at han vil ta livet sitt igjen. Derfor er det viktig for meg at det blir gitt et riktig bilde av situasjonen – at vi får formidlet hvordan vi har det. Jeg er uskikker på om jeg greier det. Jeg er redd for å miste kontakten med Abup. Akkurat nå har Bendik det tilsynelatende ganske bra, men jeg vet at det kan skifte i ett nu. Usikkerheten om hvordan han har det er der hele tiden. Jeg er redd for å snakke om selvmordstankene han har, for da blir han enda mer nedtrykt. Når jeg prøver å si hvordan jeg tror han har det, blir det ofte feil. Jeg må være forsiktig med hvordan jeg uttrykker meg, slik at han ikke vender seg mot meg.”

5.2.6 Oppsummering av Bodils indre dialoger fra deler av nettverkssamtalen

Tabell 3. Oversikt over indre dialoger hos Bodil fra alle filmsekvensene

Sekvens 1 - preget av monologisk dialog	<u>Indre dialoger knyttet til tema i samtalen:</u> Gi et riktig bilde (Det er viktig at Bendik forteller hvordan han opplevde dagen, slik at Beate og Birte får det riktige bildet av hvordan situasjonen er.) Tanker om den konkrete hendelsen (Jeg tenker på hvordan Bendik opplevde det som skjedde, og på hvordan jeg selv opplevde det.) Glede (Jeg er glad for at Bendik gjorde et forsøk.) God følelse (Det gir meg en god følelse at de fokuserer på at Bendik prøvde. Jeg tror det er godt for ham å høre noe positivt.)
Sekvens 2 - preget av monologisk dialog	<u>Indre dialoger knyttet til tema i samtalen:</u> Tøft å snakke om og høre på (Det er både tøft å høre på og snakke om at Bendik kanskje må leve med dette resten av livet.) Savner respons fra terapeutene (Hvorfor sier de ikke at han kan bli frisk? Er det ikke håp for ham?) Følelser knyttet til manglende respons: vond følelse, usikkerhet, håpløshet,

	tristhet, frustrasjon (Jeg blir veldig tris med tanke på det, og så blir jeg litt frustrert. Det er en vond følelse å tenke på, eller jeg har følelse av håpløshet.) Ønske om mer konkret hjelp (Hvordan kan Bendik få litt konkret hjelp?) Forståelse for terapeutene (Jeg vet at det ikke finnes enkle svar eller løsninger for å bli frisk.)
Sekvens 3 - preget av dialogisk dialog	<u>Indre dialoger knyttet til tema i samtalen:</u> Glede/god følelse (Jeg er glad for at Bendik har fremtids tanker. han har ikke alltid hatt det. Det gir meg en god følelse.)
Sekvens 4 preget av dialogisk dialog	<u>Indre dialoger knyttet til tema i samtalen:</u> Usikkerhet (Situasjonen er veldig svingende, og vi har ulik oppfattelse av hvordan Bendik har det.) Gi terapeutene et riktig bilde (Det er viktig at jeg gir det riktige bildet, og jeg vet ikke om jeg greier det.) Redsel og bekymring (Jeg er redd for at Bendik skal få selvmordstanker igjen. Jeg er redd for å snakke om det når han hører på, for han blir så nedtrykt av det. Jeg må være forsiktig med hva jeg sier, så han ikke skal vende seg mot meg. Jeg er redd for å miste kontakten med Abup.)

5.3 Familien Clive

5.3.1 Sammendrag av hele nettverkssamtalen

Til stede: Said (ungdom), Noor (mor), Theo (far), Cecilie (terapeut)

Samtalen med familien Clive ble vurdert til å være preget av mye dialogisk dialog. De ulike tema er relatert til at familien ikke har oppholdstillatelse i Norge, og at de har bodd på 23 ulike steder i løpet av de siste fire årene. Cecilie snakker norsk når hun prater med Said, og engelsk når hun snakker med foreldrene. Underveis i samtalen oppsummerer og oversetter hun fra norsk til engelsk, og hun sjekker jevnlig ut om foreldrene har forstått det som blir sagt.

I hovedtrekk omhandler de ulike tema håpløsheten, usikkerheten og utryggheten alle i familien opplever, både med tanke på situasjonen her-og-nå og for fremtiden. Videre hva dette gjør med den enkelte i familien, hvordan det påvirker forholdet dem imellom, samt relasjoner til andre (ytre nettverk). Det er spesielt fokus på at Said ikke tør å bli glad i eller for godt kjent med vennene sine, fordi han vet at han når som helst kan miste dem. Han opplever også foreldrenes bekymring for ham svært belastende. Det snakkes lenge om de siste to tema som det vises til. I samtalen fokuseres det også på hva Cecilie kan gjøre for familien videre.

Cecilie stiller mange åpne spørsmål. Hun spør spesifikt etter tanker og følelser hos både Said og foreldrene, hvilket alle utdyper. Spørsmål som; ”Hva skjer med deg da?”, og ”Hva tenker du om det?”, er gjennomgående. Samtalen preges av at alle uttrykker mange tanker og følelser om de ulike team. Cecilie sjekker flere ganger om hun forstår riktig det som den enkelte formidler. Samtalen blir avbrutt to ganger av at lillebror kommer inn i rommet. Ved en anledning går Said ut fra samtalen, med tårer i øynene, for så å komme rask tilbake. Cecilie tar initiativ til ni tema, Said fem, Noor tre, og Theo ett. Det er stor deltakelse av alle i samtalen.

Intervjuene med Noor og Theo ble gjennomført dagen etter nettverkssamtalen.

5.3.2 Filmsekvens 1

Første sekvens ble vurdert til å være preget av monologisk dialog. Det er Cecilie som tar initiativ til tema, hvilket omhandler avtaler for samtaler fremover. Hun leser et brev som Noor har fått fra en psykiater, der det står at hun kan forvente å få time hos ham om 2-3 måneder. Cecilie foreslår at hun kan ordne med en samtale for Noor og Theo på FUT så snart som mulig, og samtidig finne tid for en individuell samtale for Said. Alle gir uttrykk for at de er enige i dette. Det er i hovedsak Cecilie som prater i denne sekvensen.

KUNSTIG SITAT FRA INTERVJUENE:

Noor	<i>”Her er jeg opptatt av min psykiske helse. Jeg tenker på at jeg tar sterke medisiner, og at det kanskje er disse som gir meg vonde tanker/syner. Jeg har time til lege først om to-tre måneder. Det gjør meg nervøs, fordi det er lenge til. Jeg hørte ikke alt som ble sagt i samtalen under denne sekvensen. Medisinene gjør meg ukonsentrert. Jeg ønsker å snakke, men kan ikke. Det stopper opp. Det blir feil ord. Jeg har snakket så mye, men det har ikke forandret noe for barna og meg. Akkurat her var det som om ”noe” sa stopp – ikke snakk! Barna mine er nervøse. De stiller ofte spørsmål om hva som vil skje. Jeg er redd for barna mine og for fremtiden. Og nå har jeg ”lost my head”. Vi er slitne. Ulykkelige. Utrygge. Jeg er alltid trist. Deprimert. Jeg har lyst til å gråte, hele tiden.”</i>
Theo	<i>”Jeg respekterer Cecilie så mye. Vi er svake. Noen ganger forsøker jeg ikke å tenke - prøver bare å ta hånda hennes. Kanskje hun kan hjelpe oss? Kanskje det er håp for min kone.? Jeg respekterer og tror på Cecilie, og jeg er enig med henne. Alt er ok her.”</i>

5.3.3 Filmsekvens 2

Andre sekvens ble vurdert til å være preget av dialogisk dialog. Det er Said som tar initiativ til tema. Dette handler om hvordan han har hatt det i forhold til skole og venner de siste årene. Said forteller at han ikke har det som andre på samme alder, og at han alltid er redd for å miste vennene sine. Cecilie ønsker å høre hva Noor tenker om det som blir sagt. Noor sier at dette er problem alle i familien har - at alle er redde og utrygge. Hun utdyper videre sine opplevelser i forhold til dette. Theo forteller at familien har flyttet 23 ganger i løpet av de siste fire årene, og at de har bodd syv ulike steder i Norge.

Cecilie stiller mange åpne spørsmål og sjekker ut at hun har forstått det som blir sagt. Det er stor deltakelse av alle i denne sekvensen, og det er Noor som snakker mest av foreldrene.

KUNSTIG SITAT FRA INTERVJUENE:

Noor	<i>Det jeg ønsker å si, sier jeg ikke. Jeg skulle ønske jeg kunne si det jeg tenker på. At jeg ser barna mine vokse opp, bli større. Se på Said. Han er stor nå. Tenåring. Han har rett til å leve et liv som andre på samme alder. Rett til å forelske seg. Det er normalt. Men han er redd for å gjøre det. Han kan ikke. Det var dette jeg ønsket å si i samtalen. Barna har mistet respekten for oss voksne. Jeg kan ikke gi dem råd. Jeg er bekymret for fremtiden til Said. At han skal få problemer når han får sin egen familie. Han lever ikke et normalt liv. Vi er ikke ansvarlig for dette. Jeg forsøker jeg å være sterk, men jeg er dømt til å være svak. Jeg greier ikke skjule min svakhet overfor barna. Alle sier jeg er sterk, men jeg er veldig svak.”</i>
Theo	<i>“Her er jeg skamfull, fordi vi er i denne situasjonen. Vi er som en trebit i vannet, som i en sjø med bølger. Vi vet ikke hvor den fører oss. Det er så vanskelig. Vi har ingen frihet. Jeg er skamfull overfor familien min, spesielt overfor sønnen min. Jeg hørte hva Said sa, og jeg tror jeg forstår. Jeg vet at han er sliten, og jeg synes synd på ham. Han forteller om skolen og vennene sine, og at han er redd for å ta kontakt med andre. Han er i en vanskelig situasjon. Jeg føler meg veldig, veldig svak. Dette er overgrep. Vi har ingen frihet. Vi har ikke frihet til å velge. Det er vanskelig for oss. Til hvilket sted må vi reise neste gang?”</i>

5.3.4 Filmsekvens 3

Tredje sekvens ble vurdert til å være preget av dialogisk dialog. Det er Said som tar initiativ til tema. Dette dreier seg i hovedsak om at han opplever foreldrenes bekymring stressende og belastende. Han forteller at mor ringer ham mange ganger om dagen, både når han er på skolen og i fritiden. Theo sier at det er fordi de er så redde - fordi de har mistet så mye. De kan ikke miste barna. Cecilie spør foreldrene om de er redde fordi de ikke vet hva som kan skje når barna er ute? Theo bekrefter at det er riktig. Noor forteller at et av de andre barna slo

av mobilen da hun ringte i går. Cecilie spør om hva som skjer med mor da? Mor sier hun blir veldig sint, at barna snart vil forlate henne og at hun tror de hater henne.

Alle deltar i samtalen under denne sekvensen. Cecilie spør flere ganger spesifikt etter tanker og følelser. Hun stiller flere åpne spørsmål, og sjekker ofte ut om hun forstår riktig.

KUNSTIG SITAT FRA THEO I INTERVJUET:

”Her husker jeg en drøm om sønnen min. Det er en forferdelig drøm. Said dør. Jeg forsøker å glemme - forsøker få drømmen vekk fra tankene mine under samtalen. Jeg har mistet alt, og jeg er redd for å miste barna mine. Jeg forsøker å beskytte dem, gjøre dem sterke. Kanskje gjør vi det også vanskelig for dem? Men vi er foreldre. Det er normalt å være bekymret. De er det eneste jeg har. Jeg må være sterk, men jeg er svak. Jeg har ingen ting. Ikke frihet, jobb, penger, hus eller nasjonalitet. Jeg er tom for krefter, og jeg har ingen energi. Jeg forsøker å skjule min svakhet - er god til å dekke over. Usikkerheten for fremtiden og barna mine er der hele tiden. Håpløsheten over ikke å kunne gjøre noe i forhold til dette. Det er godt for meg å gjøre noe for dem, som å lage mat. Å kunne ofre meg selv, kjenne meg viktig.”

5.3.5 Filmsekvens 4

Fjerde sekvens ble vurdert til å være preget av monologisk dialog. Samtalen går mot en avslutning, og Cecilie gjenopptar tema som omhandler avtaler ved FUT. Hun tilbyr også at hun kan være med til familiens advokat, om de ønsker det. Theo sier ”ja” til dette flere ganger. Noor avbryter plutselig med å fortelle at hun noen ganger får skremmende tanker - at noe veldig vondt kommer til henne. Videre at hun er redd for at hun skal gjøre noe ubevisst, eller noe hun ikke ønsker å gjøre. Hun har derfor ikke orket å gå ut eller møte andre mennesker de siste to månedene. Theo bekrefter, med å si at Noor er blitt mer aggressiv den siste tiden, og at dette er en ”critical case”. Cecilie sier at det ikke er vanskelig å forstå at mor er sint.

Under første del av filmsekvenser er det Cecilie som snakker mest. Her responderer Theo kort på hennes utsag. Etter at Noor introduserer tema, er det i hovedsak hun som snakker. Said er den som sier minst under denne sekvensen.

KUNSTIG SITAT FRA INTERVJUENE:

Noor	<i>Jeg får ikke med meg hva de snakket om i begynnelsen. Jeg er opptatt av egne tanker - ting jeg har tenkt på tidligere i samtalen. Jeg vil fortelle Cecilie noe, før hun går. At jeg er redd for de onde og skremmende tankene mine. Redd for å skade noen. At jeg tror jeg er syk. Det skremmer meg at jeg kan gjøre ting jeg ikke ønsker. Kanskje hun</i>

	<i>kan hjelpe meg? Jeg kan ikke være sammen med andre mennesker. Jeg er redd for å skade noen. Hele tiden går jeg og venter på at noe skal skje. Det gjør meg nervøs. Det er godt å fortelle dette til Cecilie. Det er vondt å snakke om, men godt at en spesialist vet at jeg har problemer. Det er en annen ting jeg ønsker å spørre henne om, men samtalen avsluttes. Jeg ønsker å fortelle om søvnløsheten og uvissheten.. Jeg er glad for at vi får en ny avtale. Da vil jeg snakke med Cecilie om dette.”</i>
Theo	<i>I dette øyeblikket lyver jeg, når jeg sier mor er blitt mere aggressiv. Jeg forsøker å være sterk. Noen ganger sier Noor at hun tror hun kan komme til å drepe noen, men jeg tror henne ikke. Hun er ikke i stand til å skade noen. Kanskje seg selv. Kanskje vil hun bare si at hun er her, at hun er i live? Kanskje er hun stresset? Jeg vet ikke. Hun er en redd mamma. Vi tror på Cecilie. Samtidig er vi som en trebit som driver i vannet. Men Cecilie representerer noe bedre enn bølgene. Kanskje kan hun bringe oss i sikkerhet? I forhold til reglene er det en umulig tanke. Men den er der, ubevist. Det gir meg håp for fremtiden. Så vi forsøker å gripe hånda hennes, få hjelp fra henne. Jeg vil gi deg et eksempel: Hvis noen får hjertestans, vil den beste behandlingen være elektroshokk. Ordene til Cecilie er som elektroshokk for hjertet mitt. Som om det blir gitt oss nytt liv. Det er som en god drøm. Jeg tar energi fra henne.”</i>

5.3.6 Oppsummering av Theos indre dialoger fra deler av nettverkssamtalen

Tabell 4. Oversikt over indre dialoger hos Theo fra alle filmsekvensene

Sekvens 1 - preget av monologisk dialog	<u>Indre dialoger knyttet til tema i samtalen:</u> Håp (Cecilie kan kanskje hjelpe Noor og hele familien.) Tro på det som Cecilie sier (Jeg har tillit til Cecilie, og jeg er enig i det hun sier.) Respekt (Jeg respekterer Cecilie.)
Sekvens 2 - preget av dialogisk dialog	<u>Indre dialoger knyttet til tema i samtalen:</u> Skamfull (Jeg er skamfull over at jeg er i denne situasjonen, spesielt overfor Said) Makteløshet (Det er ingen ting jeg kan gjøre.) Frihetsberøvelse (Jeg har ingen frihet. Vi er tvunget til dette.) Uvisshet (Jeg vet ikke hvordan fremtiden vil bli, eller hva som kan skje.) Tanker om fortiden (Vi har hatt opphold på mange ulike steder, og i fengsel.) Vondt (Det er vondt å høre på Said.) Empati for Said (Jeg tror jeg forstår ham, og jeg vet han har det vanskelig.)
Sekvens 3 - preget av dialogisk dialog	<u>Indre dialoger knyttet til tema i samtalen:</u> Assosiasjoner til en vond drøm (Jeg tenker på en vond drøm jeg hadde. Said dør i drømmen.) Redsel (Jeg er redd for å miste barna mine. De er alt jeg har igjen.) Ønsker om å beskytte barna (Jeg må gjøre dem sterke og beskytte dem.) Tanker om forholdet mellom barna og de som foreldre (Vi er foreldre. Det er normalt å være engstelig for barna.) Avmakt (Jeg har ingen innflytelse. Jeg har ingen ting. Jeg forsøker å skjule min svakhet.) Bitterhet (Jeg har mistet 20 år av mitt liv.) Svakhet (Jeg er svak, jeg har mistet all energi/styrke.)

	Uvisshet (Jeg vet ingen ting om fremtiden.) Ønsket om å være betydningsfull (Jeg vil gjerne gjøre noe for barna mine. Jeg liker å lage mat til dem.)
Sekvens 4 - preget av monologisk dialog	<u>Indre dialoger knyttet til tema som Noor introduserer i samtalen:</u> Jeg snakker ikke sant (Her lyver jeg. Noor er ikke aggressiv.) Ønsker å støtte Noor (Jeg vet ikke hvorfor hun sier dette. Hun er en redd mamma.) <u>Indre dialoger knyttet til det øvrige tema i samtalen:</u> Tillit (Jeg tror på Cecilie.) Henter styrke (Jeg henter energi/styrke fra Cecilie. Hun representerer redning og en positiv avgjørelse når det gjelder oppholdstillatelse.) Drømmer (Fornuften min sier at Cecilie ikke har mulighet til å hjelpe oss, men jeg trenger drømmen.)

5.3.7 Oppsummering av Noors indre dialoger fra deler av nettverkssamtalen

Tabell 5. Oversikt over indre dialoger hos Noor fra alle filmsekvensene

Sekvens 1 - preget av monologisk dialog	<u>Avstand til tema i samtalen:</u> (Jeg får ikke med meg alt som de snakker om.) <u>Indre dialoger knyttet til egen situasjon/psykisk helse:</u> Jeg er ukonsentrert, jeg ser vonde bilder/syner, jeg tar sterke medisiner, og greier ikke å snakke. Redsel (Jeg er redd for hva som kan skje.) Sorg (Smilet mitt kommer ikke fra hjertet, og jeg har lyst til å gråte hele tiden.) Fortvilelse (Barna mine er utrygge, og jeg ikke kan beskytte dem.) Uvisshet (Jeg vet ingen ting om fremtiden.)
Sekvens 2 - preget av dialogisk dialog	<u>Indre dialoger knyttet til egen situasjon/psykisk helse:</u> Jeg er ukonsentrert, jeg har angst, og jeg er aggressiv. Jeg vet ikke hva jeg sier. Jeg ser ”syner”, og jeg tenker på ting jeg ønsker å si, som jeg ikke sier. <u>Indre dialoger knyttet til tema:</u> Empati (Jeg tenker på hvordan Said har det.) Bekymring (Jeg er bekymret for alle barna mine.) Hvordan situasjonen påvirker forholdet mellom barna og foreldrene (Barna har mistet noe av respekten for oss som foreldre. Jeg kan ikke gi råd til barna mine, og det er ingen ting jeg kan gjøre.) Vi som foreldre er ikke ansvarlig for at vi er i denne situasjonen Avmakt (Jeg forsøker å være sterk, men jeg er svak. Jeg greier ikke skjule min svakhet overfor barna.)
Sekvens 4 - preget av monologisk dialog	<u>Avstand til tema i første del av sekvensen</u> (Jeg hører bare litt av det som blir sagt, og jeg er opptatt av det jeg må fortelle Cecilie før hun går.) <u>Indre dialoger knyttet til tema som hun selv introduserer i siste del av samtalen:</u> Redsel (Jeg er redd for de skremmende tankene. Jeg tror jeg er syk, og at jeg kan skade noen.) Håp (Kanskje Cecilie eller spesialister kan hjelpe meg?) Det er både godt og vondt å fortelle. Uvisshet (Jeg vet ingen ting om fremtiden.)

Sorg/fortvilelse (Jeg er ulykkelig. Jeg har lyst til å gråte hele tiden.) Glede (Jeg er glad for at jeg har en ny avtale. Jeg vil snakke mer med Cecilie om dette neste gang.)

5.4 Foreldrenes indre dialoger og den ytre samtalen

Alle foreldrene ga uttrykk for at de hadde mange indre dialoger under nettverkssamtalene, hvilket så ut til å være gjeldende ved alle filmsekvensene. Ut fra foreldrenes beskrivelser er det i dette avsnittet gjort forsøk på å se om det trekk som går igjen, og om det er likheter og/eller forskjeller mellom de to dialogformene det vises til i studien. I hovedsak blir foreldrenes indre dialoger sett i forhold til samtaletema i den ytre dialogen, samt om deres indre dialoger virker å samsvare med det de selv eller andre deltakere meddeler verbalt under nettverkssamtalen. Dette oppsummeres på følgende måte:

I sekvenser som ble vurdert til å være preget av monologisk dialog:

- **Astrid** hadde ingen verbale utsagn under nettverkssamtalen ved disse to filmsekvensene. Hun formidlet derimot mange indre dialoger i intervjuet. Ved første sekvens kunne det tyde på at hun var opptatt av både egen og Arnes situasjon. Indre dialoger kan derved knyttes både til tema i samtalen, og til andre forhold. Ved filmsekvens 4 virket Astrids indre dialoger å være relatert til det temaet som omhandlet små fremskritt hos Arne, samt betydningen Aud hadde for Arne og henne.
- **Bodil** sa litt under filmsekvens 1 og var opptatt av praktisk tilrettelegging slik at Bendik kunne trene. I intervjuet formidlet hun flere andre tanker og følelser om det som skjedde den aktuelle dagen. Ut fra dette kan en anta at indre dialoger var knyttet til tema, men at disse i større grad omhandlet emosjonelle forhold. Hun viste også til viktigheten av at Birte og Beate hadde et positivt fokus. Under tredje sekvens virket Bodil å være opptatt av spørsmålet som Bendik hadde stilt, og hun fortalte at de snakket overfladisk om problemet i familien. I intervjuet beskrev Bodil flere tanker og følelser i forhold til at spørsmålet ble stående ubesvart. Bodils ulike ”stemmer” kan ses i sammenheng med tema under nettverkssamtalen. Det vurderes å være avstand mellom hennes indre dialoger og utsagn i ytre dialog.
- **Theo** snakket lite under begge sekvensene, og det kan se ut til at indre dialoger var knyttet til tema som omhandlet videre oppfølging. Han virket også å være opptatt av betydningen Cecilies hadde for Noor og ham. Under sekvens 4 støttet han det Noor

fortalte, mens han i intervjuet var tydelig på at han ikke snakket sant. En kan si at indre dialoger samsvarte i ulik grad til utsagn i den ytre samtalen. Theo uttrykte mange positive følelser under begge sekvensene.

- **Noor** innledet disse sekvensene med at hun ikke fikk med seg alt som ble sagt i samtalen. Ut fra dette kan det se ut til at hun tidvis hadde avstand til samtaletema. Under første filmsekvens sa hun lite. Hun uttrykte imidlertid flere tanker og følelser knyttet til egen psykisk helse, hvilket kan ses delvis relatert til tema i nettverkssamtalen. Ved fjerde sekvens introduserte Noor et nytt tema, og under intervjuet utdypet hun dette videre. Etter alt å dømme var Noor også opptatt av relasjonen til Cecilie.

I sekvenser som ble vurdert til å være preget av dialogisk dialog:

- **Astrid** deltok med flere verbale uttrykk i den ytre dialogen under begge filmsekvensene, og innledet disse med at hun hadde mange tanker om tema. Det kan se ut til at indre dialoger var knyttet til tema i samtalen, og at det hun formidlet under intervjuet var en utdyping av det de snakket om under nettverkssamtalen. Under sekvens 2 fikk Astrid nye tanker, ut fra det som Aud sa. I den neste sekvensen undret hun over hva Arne mente med det han fortalte.
- **Bodil** uttrykte ingen ting verbalt i den ytre samtalen under filmsekvens 3, og indre dialoger så ut til å være relatert til det de andre snakket om. I den siste sekvensen snakket hun relativt mye. En kan anta at det hun fortalte i intervjuet, var en utdyping av usikkerheten hun beskrev under samtalen, samt redselen hun meddelte, for å snakke høyt om problemene. Etter alt å dømme kan indre dialoger derved relateres til tema i den ytre samtalen ved begge sekvensene, samtidig som det virker å være avstand mellom hennes indre dialoger og verbale uttrykk under siste sekvens. Det kan virke som Bodil har mange indre ”stemmer” til stede.
- **Theo** snakket flere ganger under nettverkssamtalen ved disse to sekvensene. Ut fra det han sa i intervjuet, er det grunn til å tro at indre dialoger var knyttet til tema i den ytre samtalen, og at han i hovedsak utdypet det som han selv og de øvrige i familien meddelte. Theo beskrev mange tanker, følelser og opplevelser, og fikk også assosiasjoner til en vond drøm.

- Ut fra det **Noor** sa i intervjuet, virket hun å være opptatt av egen situasjon i første del av sekvens 3, og at indre dialoger var relatert til andre forhold enn tema i ytre dialog. Videre i intervjuet kan det se ut til at hennes indre dialoger i større grad var knyttet til det Said fortalte. Noor beskrev mange tanker, følelser og opplevelser i intervjuet.

5.5 Aktuelle diskusjonstema

De spesifikke filmsekvensene som ble valgt ut fra nettverkssamtalene ble gått gjennom flere ganger av forskerteamet. Det samme gjaldt filmopptakene fra alle nettverkssamtalene. Ut fra dette er det grunn til å tro at foreldrene jevnt over hadde en rikere polyfoni av både indre og ytre ”stemmer” under dialogiske dialoger, sammenlignet med monologiske dialoger. Seikkula og Trimble (2005) hevder at polyfoni i samtalen kan gi den enkelte deltaker større tilgang til begreper som kan beskrive indre opplevelser, og at en slik prosess i seg selv har en terapeutisk effekt. Som tidligere nevnt er et sentralt spørsmål i oppgaven hva som kan ha betydning for at foreldrenes indre dialoger kan komme frem i en samtale? Er svaret så ”enkelt” som å tilstrebe dialogiske dialoger? Og hvordan kan en legge til rette for dialogiske dialoger i en nettverkssamtale? For å belyse dette, er det i diskusjonen tatt utgangspunkt i følgende punkter:

- Kunsten å respondere på uttrykk
- Bruk av refleksjon under samtalen
- Terapeutenes forståelse og tilstedeværelse i samtalen
- Polyfoni

Avslutningsvis i diskusjonskapitlet blir det vist til hvilken betydning monologisk dialog kan ha under en nettverkssamtale.

6.0 DISKUSJON

Ved gjennomsyn av filmopptakene fra alle nettverkssamtalene, ble det tydelig at disse var forskjellige, ut fra et dialogistisk perspektiv. I diskusjonen vil samtalene med familien Art og familien Clive bli satt opp mot hverandre. Dette fordi disse ble vurdert til å være mest ulike. Direkte sitat fra nettverkssamtalene og intervjuene er satt i kursiv og gitt for å illustrere eksempler, samt å underbygge tanker eller antakelser. Funnene som diskuteres, blir sett i lys av teori som er presentert i kapittel to. Det er også gjort forsøk på å synliggjøre at både monologiske dialoger og dialogiske dialoger har betydning i en nettverkssamtale.

6.1 Kunsten å respondere

Seikkula (2002) har foretatt en analyse av de første møtene med familier som opplevde en psykotisk krise. Han har videre sammenlignet pasienter med gode og dårlige behandlingsresultater. I dialoger med gode behandlingsresultater så det ut til at klientene i stor grad tok initiativ til innhold og form i samtalen, og at de gjennom hele møtet påvirket teamets måte å respondere på. Et tema ble gjerne diskutert lenge. I dialoger med dårlige resultater, virket det som at teamets respons ikke alltid passet overrens med klientens initiativ, hvilket førte til at dialogisk utveksling ikke ble oppnådd. Det vises til at dette delvis kunne skyldes familiens konkrete og fortellende språk, som ofte er vanskeligere å respondere på, sammenlignet med en symbolsk ordbruk. Samtalen endte gjerne opp i et spørsmål - svar - format, og derved en ren innhenting av informasjon. Det kom også frem at det i stor grad var teamet eller terapeutene som bestemte hvilke tema som skulle tas opp, og at deres responser ikke la til rette for dialogisk dialog.

Ut fra dette, er det interessant å stille spørsmål om terapeutenes respons var med på å påvirke samtalene i denne studien, eller hadde deres initiativ betydning? Samtalen med familien Art ble vurdert til å være preget av mye monologisk dialog. Dette kan ha sammenheng med at den inneholdt mange tema, at det var Aud som tok initiativ til disse samt at hun hadde konkrete forslag til samtaletema. I filmsekvens tre kom det frem at Arne og Astrid var uenige. Arne trodde ikke det nyttet å ha en beskyttelsesmur til far. Dette ble ikke utdypet videre. Det anses ikke som et mål at Astrid og Arne skulle bli enige eller oppnå en enstemmig forståelse av problemet, men en videre dialog om temaet hadde kanskje gitt bedre innsikt i den enkeltes synspunkt? Ved at Astrid i denne sammenheng uttalte; ”*men han har sikkert noen tanker om*

det selv”, kan det se ut til at hun undret seg over Arnes utsagn. Det er heller ikke umulig at hun vet hva han tenker, men at hun ikke meddeler dette til terapeutene. Kunne en ny forståelse oppstått mellom dem, der ingen av oppfatningene hadde forrang som den eneste rette? En dialogisk dialog kunne kanskje gitt dem anledning til å se en sammenheng, eller et kopleingspunkt? Å hente frem ulikheter om hverandres tanker, kan berike deltakernes ideer. Videre kan polyfoni bidra til å utvide innsnevrede tanke- og interaksjonsmønstre (Seikkula og Arnkil, 2007).

Samtalen med familien Clive ble vurdert til å være preget av mye dialogisk dialog. Med hensyn til hvem som tok initiativ til tema, var det en lik fordeling mellom Cecilie og familien, de sistnevnte sett under ett. Dette kan ha sammenheng med at Cecilie virket å være åpen eller lydhør for hva den enkelte ønsket å snakke om, og også at det ble pratet lenge om samme tema. Det ble lagt til rette for dialog ved at Cecilie responderte på det Said og foreldrene hadde sagt. Svarene ble gitt som oppfølgende spørsmål, basert på det som allerede var uttalt. Ved å binde sammen utsagn og svar, blir dialogen dialogisk og ikke monologisk (Seikkula og Arnkil, 2007). En gjensidig dialog kan muliggjøre at deltakernes livsverden møtes, hvilket kan gi forståelser som enkeltpersoner ikke kan nå eller håndtere alene. For å oppnå dette, må partene fokusere på svarene – å lytte og bli hørt (ibid).

Under blir det gitt et utdrag fra nettverkssamtalen med familien Benz, der det synliggjøres at responsen som gis er med på å hindre en dialogisk utveksling om samtaletema.

Beate, henvendt til Birte: *”Bendik sier at han tenker på at. . . skal han, skal han fortsette å leve med dette? Så tenker jeg, dette har vi jo aldri snakket om før.”*

Birte: *”Nei!”*

Beate: *”Nei, det var noe nytt.”*

Birte: *”Ja, det er jo litt nytt at han tenker at det er noe som skal vedvare.”*

Beate: *”Ja!”*

Birte, henvendt til Bjørn: *”Eh.. var det nytt for dere, eller?”*

Bjørn: *”Ja, jeg vet ikke.”*

Bodil: *”Det har vi snakka om. Han spør om det, om det går an å bli frisk?”*

Birte: *”Ja!”*

Pause

Beate: *"Du sa noe fra begynnelsen her Bendik, at dere hadde ikke fått tid til å snakke, ikke tid, men dere hadde ikke fått snakka så mye sammen du og mamma og pappa i det siste. Dere hadde vært så opptatt av dette med eksamen og sånne ting."*

Bendik: *"Mmm!"*

Beate: *"Mmm, nå når det blir ferie og sånn, tenker du at dere får bedre tid til å snakke sammen da?"*

Eksemplet viser at Beates respons er med på å påvirke dialogen, ved at tema i samtalen endret retning. Dette forhindret en mulig dialogisk utveksling om det de snakket om. Det kan ha sammenheng med at Beate ikke inkluderte det Bodil hadde uttrykt i sitt neste utsagn, eller at hun ikke fulgte familiens språk videre. En kan også tenke at Beate ikke ønsket å ta stilling til spørsmålet, og at Bodil tolket dette dit hen at terapeutene ikke trodde han ville bli frisk. I intervjuet ga Bodil uttrykk for mange følelser knyttet til at spørsmålet ikke ble besvart, som håpløshet, frustrasjon og tristhet. Det kan være nærliggende å tro at hun snakket ut fra en "posisjon" som fortvilet og bekymret mor da hun sa: *"Ja, det er jo, det er, det er jo liks. . tøft å snakke om . . . eller, ja både å høre på når, høre på han snakker om det at han kanskje vil ha dette her når han blir gammel au, liksom. Og at. . det er liksom tøft bare tanken at han kanskje må leve med dette resten av livet."* Det kan være at Bodil her håpet på bekreftelser fra "eksperter", eller hun ønsket at de skulle formidle at situasjonen ville endre seg og bli bedre? Bodil sa også følgende: *"Ja, jeg skulle ønske at han kunne få. . liksom. . litt mer konkret hjelp, er det. . å, ja, tenker. . eh. . tenker. . eh. . ja, åssen, åssen får han litt hjelp? tenker jeg. Ja, jeg vet ikke. Det er liksom litt håpløst, eller jeg har følelsen av håpløshet, på en måte."* Hennes utsagn kan forstås dit hen at hun er usikker på om det finnes "metoder" eller en annen behandling/tilnærming som kunne hjulpet Bendik bedre. Kanskje er hun også i tvil om terapeutene har forstått alvorret i situasjonen? Dette kan eventuelt forklare at Bodil flere ganger under nettverkssamtalen var opptatt av at terapeutene måtte få det riktige bildet av hvordan Bendik hadde det. Bodils utsagn kan videre være relatert til at hun opplevde ansvaret for Bendik stort, og at redselen for at han skulle tenke på å ta livet sitt var overhengende. Kanskje ønsket hun å dele dette ansvaret med terapeutene? Senere i intervjuet, under samme sekvens, virker det som om Bodil hadde inntatt en annen "posisjon", og at hun pratet ut fra en mer "realistisk" forståelse. Hun uttalte dette: *"Jeg skjønner at det er kanskje, det er jo ikke enkelt heller. (Forsiktig latter). Det er jo ikke sikkert noen enkle svar heller, eller noen enkel måte å bli frisk på heller."* Her er hun tilsynelatende inneforstått med at Bendik vil bli frisk,

men mer inninnstilt på at dette kan ta tid. Det kan også være at hun med utsagnet ønsket å vise forståelse for det terapeutene gjorde eller sa.

Bodils ulike uttalelser kan illustrere at hennes indre samtaler er i bevegelse mellom ulike ”stemmer” som er tilstede under samtalen. Den ene virker å være relatert til bekymring og empati overfor sønnen, en annen til oppfølgingen som blir gitt ved FUT og en tredje til fremtidsutsikter. Dette kan synliggjøre at de ulike ”posisjoner” de forskjellige ”stemmene” har i Astrids sinn, behandler ulike tanker eller følelser.

I følge Bakhtin (1986) er den som snakker hele tiden i en gjensidig posisjon til de øvrige samtaledeltakerne, og enhver ytring er en del av en kompleks kjede av andre ytringer. Ut fra dette er det slik at når Beate svarer, blir også Bendik en aktiv responsgiver, fordi han med sin respons påvirker den som har snakket. Bendiks utsagn kan ses som et svar på det Beate har sagt, og hans ord blir videre en invitasjon til de andre om å snakke og å gi sine svar. På denne måten er ord alltid i en dialog med andre ord. Når en samtalepartner oppfatter betydningen av det som sies, inntar han en aktiv, responderende holdning til dette (Seikkula og Arnkil, 2007). Forståelse etterstreber respons der den nye forståelsen utkrystalliserer seg. Det blir derfor viktigere å svare enn å stille nye spørsmål. Et dialogisk utsagn vil alltid være åpent og endeløst, ettersom nye betydninger hele tiden genereres (ibid). Ut fra dette perspektivet kan dialogiske dialoger føre til uendelige samtaler. Ofte er det slik at tid eller andre gjøremål skaper begrensninger for hvor lenge en samtale kan vare. Det kan derfor være hensiktsmessig at deltakerne innledningsvis i samtalen blir enige om en tidsramme. Når samtalen går mot en avslutning, kan terapeutene, gjerne ved å bruke familiens egne ord, oppsummere ulike tema som er snakket om. Videre kan det stilles spørsmål om det er ting som er viktig å snakke om før samtalen avrundes. Det kan også være at deltakerne blir enige om å fortsette samtaletema ved en senere anledning.

Å bli gitt respons er viktig også ved monologiske samtaler. Seikkula og Arnkil (2007) sier at et monologisk utsagn ikke kan leve hvis det ikke er en lytter som responderer - at respons er en av språkets grunnleggende egenskaper. Det er sagt at alle uttrykk skal gis et svar. Dette er ikke ensbetydende med at alt som uttrykkes skal snakkes videre om. Terapeutene kan enten med ord eller ikke-verbal kommunikasjon gi uttrykk for at utsagnet er hørt, og videre stille spørsmål om deltakerne ønsker å prate mer om dette. På den måten kan det åpnes opp for at familien selv kan velge hva de vil snakke om, og terapeutene blir ikke ”ansvarlige” for i

hvilken retning samtalen fortsetter. De som er til stede har rett til å komme med kommentarer når de ønsker det (Seikkula, 2003). Kommentarene bør ikke avbryte en pågående dialog, og den som snakker må tilpasse sine ord til det som er tema i samtalen (ibid).

6.2 Refleksjon

Beate og Birte inviterte flere ganger til å benytte refleksjon seg i mellom under nettverkssamtalen. Andersen (1994b) beskriver en reflekterende prosess som et skifte mellom deltakerne, eller en veksling mellom å lytte og å snakke. Når en konverserer med andre, er man i en ytre dialog, og når en lytter, har man en pågående dialog med seg selv. Andersen tenker at skiftingen fra å lytte til å snakke og tilbake igjen kan ses som å fokusere på det som det snakkes om fra to ulike perspektiv – fra den indre og fra den ytre samtalen. Å snakke, enten til seg selv eller andre, er en prosess som foregår hele tiden. Denne prosessen er en del av en pågående søking etter å forstå seg selv og de omstendighetene en lever under, og videre å forsøke å bli klar over hvordan man skal forholde oss til disse (ibid). Målet for den reflekterende samtalen er å ivareta de følelsesmessige reaksjonene som familien vekker hos terapeutene, der håpet er at så mange forskjellige eller motstridende observasjoner som mulig kommer frem (Seikkula, 2000). ”Det ”riktige” resultatet oppstår i samhandlingen mellom alle de subjektive sannhetene. På sett og vis oppstår sannheten i samtalen” (ibid, s.121). En reflekterende samtale kan ut fra dette skape rom for alternative beskrivelser og løsninger, som igjen kan hjelpe den enkelte i nettverket til å forstå seg selv og de andre bedre. Bruk av refleksjon i samtalen kan føre til at familien ser noe de ikke har sett før, eller at de ser et problem forskjellig fra hva de har gjort tidligere (Andersen, 1994b). Og kanskje enda viktigere er det at denne prosessen kan frembringe flere indre dialoger hos deltakerne (Andersen, 1994a). Bruken av refleksjon er misforstått i det øyeblikket terapeutene blir opptatt av å overbevise, eller de har til hensikt å få deltakerne til å tenke i en spesiell retning.

Innledningsvis i filmsekvensen som det ble vist til i forrige avsnitt snakket Birte og Beate sammen om et spørsmål Bendik stilte. Etter kort tid henvendte Birte seg imidlertid til Bjørn, hvilket medførte at refleksjonen dem i mellom ble kort. Det er interessant å stille spørsmål om en videre refleksjon mellom terapeutene ville fått betydning for de øvrige deltakerne? Kunne deres tanker eller undring over det som ble formidlet utgjort en forskjell for familien? Ville

det bidratt til at de hadde snakket videre om tema? eller åpnet opp for at flere av deres indre ”stemmer” hadde kommet til uttrykk?

6.3 Forståelse og tilstedeværelse

Schibbye (1996) stiller spørsmål om klinisk holdning har en terapeutisk virkning? For å kunne svare på dette, tenker hun at vi trenger relasjonelle begrep som understreker at holdning ikke bare er noe som er tilstede inne i terapeuten. Holdningen må komme til uttrykk i en relasjon der gjensidighet er det vesentlige. Hun hevder at anerkjennelse er et viktig begrep her, hvilket innebærer likeverd. Dette fordrer at de som deltar i samtalen henvender seg til hverandre som subjekt til et annet subjekt, der tanken om individets rett til sin opplevelse er sentral. I følge henne er det å se den andre som objekt for egne opplevelser eller egne behov derved uforenlig med anerkjennelse. Schibbye har en grunnleggende antakelse om at en anerkjennende holdning fungerer intervenserende i terapiforholdet, ved at det skaper mulighet for en økende selv- avgrensning og selv- refleksjon hos klienten.

Under første sekvens i nettverkssamtalen med familien Art viste Aud en skisse hun hadde laget. Denne ga et bilde av vanskelighetene og utfordringene Arne hadde, hvilket hun foreslo kunne være utgangspunkt i samtalen. Under intervjuet ga Astrid uttrykk for at hun hadde problemer med å finne ord, og at hun strevde med å sortere egne tanker. Videre at hun følte seg såret fordi hun visste at Arne var såret. Det siste utsagnet kan ha sammenheng med at Astrid var opptatt av egne tanker og følelser, og at det var dette som opptok henne mest der og da. Schibbye (1996) hevder at å utvikle egen bevissthet innebærer å gjenkjenne denne i den andre, for videre å ta den tilbake som forandret. Her snakkes det ikke om påvirkning, men om en affektiv opplevelse av å kunne ”bli tatt inn i” den andre – innenfor den andre. Dette kan også benevnes som intersubjektivitet. Schibbye antar at uansett hvilket problem som er til stede finnes forstyrrelser i selvopplevelsen. Hun tenker her på det relasjonelle selvets forhold til både indre og ytre objekter, hvor målet må være å styrke det relasjonelle selvets eller selvets i relasjonen. En anerkjennende relasjon kan danne en slags bakgrunn eller ramme for dette. Ved at terapeuten setter seg inn i klientens følelser, for eksempel opplevelsen av håpløshet, og gir den tilbake som forståelig eller rimelig, kan følelsen bli gitt plass og gyldighet. Gjennom denne bekreftelsen fanges klientens opplevelse ”utenfor” eller av en annen person, hvilket

igjen kan hjelpe vedkommende til å se seg selv utenfra. Når terapeuten henvender seg til klientens subjekt, kan hun bidra til å øke selvaktelse hos ham/henne (ibid).

Det kan også tenkes at Astrid ønsket å være ”tilbakelemt” under samtalen, eller at hun først og fremst ville være til stede for å støtte Arne. Det at Astrid sa: *”Jeg har jo vært med i veldig, veldig, veldig mange samtaler med Arne”*, og *”Jeg har nok mitt hode veldig fullt av masse tanker”*, kan forstås dit hen at hun var sliten, eller at hun var mer opptatt av andre ting under samtalen. Det kan være en krevende oppgave å tenke høyt sammen med andre, og Astrid hadde kanskje ikke ønske om det?

Å lytte terapeutisk innebærer først og fremst at vi er åpne (Schibbye, 1996). Når vi lytter åpent, unngår vi å observere eller å høre med forutinntatthet. Dette kan redusere sjansen for at terapeuten ser indre objekter i motsetning til klienten. Å lytte innebærer at terapeuten fokuserer på familiemedlemmenes historie og opplevelse. Lytting krever også mottakelighet hos terapeuten og en villighet til å la seg bevege av deltakerne i samtalen (ibid).

I henhold til Schibbye (2001) er terapeuter ved undrende dialoger opptatt av det som ligger bak det klienten sier eller gjør, og en forsøker å ta del i hans/hennes subjektive verden. Dette forutsetter at terapeuten må ha klarhet i sin egen opplevelsesverden, altså være reflektert. Først da kan hun være til stede som subjekt. Schibbye knytter begrepet subjekt til at terapeuten må være selvavgrenset, i den forstand at hennes følelser ikke er blandet med klientens. Undring setter i gang prosesser som ikke har til hensikt å konkludere eller finne en sannhet. Hun sier videre at dialogen er ikke målrettet men topologisk - at den ”er i noe” eller ”går rundt noe”. Den skal ikke til noe, men er rettet tilbake mot seg selv. Undring er en type bevegelse som går frem og tilbake og som ikke viser til noen mening utenfor seg selv. Når terapeuten inntar en undrende holdning, forsøker hun å sette seg inn i hvordan klienten har det, for videre å undre seg over om dette stemmer (ibid). Eksempel på undrende spørsmål fra terapeuten kan være: ”Det virker på meg som om...?”, eller: ”Din opplevelse høres ut til å være...?”. Her tydeliggjør terapeuten at hun ikke ser på dette som en sannhet, og den andre kan samtidig gis mulighet til å justere eventuelle feiloppfatninger.

Under samtalen med familien Art ga Aud mange råd om hvordan Arne kunne håndtere problemene. Både Astrid og Arne formidlet lite av hva de tenkte om dette, bortsett fra at Arne ved en anledning sa at han ikke var enig med mor og Aud. Dette kan ha sammenheng med at Aud i liten grad etterspurte familiens tanker, følelser og opplevelser, slik at deres emosjoner vanskeligere ble tilgjengelig. Ved at Aud fortalte Arne hva som kunne være hensiktsmessig å gjøre, sto hun i fare for å sette ham i en objekt – posisjon. Om dette var tilfelle kan en si at Arne ble forstått utenfra, i motsetning til i en subjekt – posisjon der han ville vært ”ekspert” på egne opplevelser. Det er samtidig viktig å synliggjøre at Astrid tilsynelatende satte pris på at Arne fikk råd i forhold til problemene. Følgende utsagn fra Astrid kan underbygge dette; *”Vi kan takke Aud veldig mye (latter). Vi er veldig takknemlig for å ha Aud. Ja, så ho har gjort noe med Arne, jeg merker at ho får tak på ham liksom. Og at han har tiltro til ho. Ja, så det er jeg veldig glad for.”* Astrid uttrykte både takknemlig og glede over Aud som terapeut, og det ser ut til at hun også snakket på vegne av Arne. Kanskje ønsket hun i en ”posisjon” som mor at noen kom med konkrete forslag eller løsninger? Det virker videre som hun var av den oppfatning at Aud hadde vært til hjelp for sønnen. En skal ikke se bort fra at Astrid var i en situasjon der hun følte hun ikke maktet å hjelpe, eller at hun var i tvil om hva hun kunne gjøre? Under nettverkssamtalen snakket de også om at Arne hadde forholdt seg til mange forskjellige terapeuter i løpet av oppfølgingen ved FUT. Det kom frem at dette hadde medført lite kontinuitet, noe Arne bekreftet hadde vært vanskelig. Da Astrid sa; *”så er det jo mange tilbakefall au da, men det går sagte framover”*, var det til alt å dømme inneforstått at hun kunne takke Aud for dette.

Cecilie virket å være opptatt av å lytte til det familien Clive hadde å fortelle. Ved at hun hørte på historiene og stilte flere åpne spørsmål, inviterte hun familien til å snakke om hva som opptok dem i øyeblikket. Anderson og Goolishian (1992) beskriver den terapeutiske samtalen som en sirkel av mening. Terapeutens spørsmål inviterer familien til å fortelle sine historier, som videre kan få plass i terapeutens forståelse. Nye spørsmål kan oppstå ut fra dette med nye invitasjoner til familien. Ved at Cecilie undret seg over egen forståelse, virket hun genuint opptatt av å sette seg inn i hvordan Said og foreldrene hadde det. Dette rettet fokus mot det de uttrykte som *sin* opplevelse, hvilket åpnet for at en subjekt subjekt posisjon kunne bli ivaretatt. Gjennom å bli forstått innenfra hadde Said og foreldrene større mulighet til å få adgang til sin opplevelsesverden utenfor seg selv - i Cecilies forståelse (Schibbye, 1996). En kan si at det ble lagt til rette for en affektiv inntoning. I henhold til Schibbye er dette vesentlig

for å skape intersubjektivitet, eller for å erfare opplevelse av fellesskap. Ved en affektiv inntoning innstiller terapeuten seg følelsesmessig på deltakernes utspill, og med en lyttende åpenhet stemmer hun seg inn på deres emosjonelle bølgelengde (ibid).

Ved at Cecilie lyttet nysgjerrig til familiemedlemmenes historier, kan en tenke at hun inntok en "ikke-vitende" holdning til det som ble fortalt. Dette kan gi deltakerne en opplevelse av at de har egenkompetanse i forståelse av problemene (Rober, 2002). Anderson og Goolishian (1992) hevder at en "ikke-vitende" holdning krever at forståelser, forklaringer eller fortolkninger i terapi ikke lar seg begrense av tidligere erfaringer eller teoretiske "sannheter". Det understrekes at å "ikke vite" ikke refererer til at terapeuten skal unnlate å gjøre bruk av egen kunnskap eller kompetanse. Det viser heller til et samarbeidsprosjekt i det å utforske familiemedlemmenes opplevelser. Rober (2002) viser til Lamer som sier at en "ikke-vitende" holdning krever kompetanse på et annet felt. Det er ikke mulig for terapeuten ikke å ha tolkninger, tanker eller meninger om det som kommer frem i en samtale, og det er uunngåelig at terapeuten tar i bruk kunnskap og makt ved terapeutisk praksis. I følge Rober er terapeutens oppgave derfor å finne måter å bruke kunnskap og makt på som gir grunnlag for dialog og en åpen utforskning. Makt og kunnskap er derfor knyttet til et etisk ansvarsområde (ibid).

Martinsen (2002) er opptatt av hvordan man møter den andre i samtalen. Hun viser til Kirkegaard som sier at tilegnelse er samtalens hemmelighet. Tilegnelse innebærer å høre etter hva den andre sier og svare på dette slik at en sammen kan forstå bedre det en snakker om. Dette innebærer i følge henne at man skal holde seg til den andres grunner, og få den andres grunner frem. Grunner refererer til saken, i motsetning til motiver som omhandler personen. Hun mener at å gå etter den andres motiver kan oppleves som et personangrep. Terapeutens tolkning fører lett til en objektivisering, noe som kan gi makt over den andre (ibid). Andersen (1992) oppfordrer til å fortsette konversasjonen ut fra det folk sier, og ikke ut fra det vi tror de sier.

Det er vist til at det er viktig å ha evne til å identifisere seg med deltakernes, samt å bli inkludert i interaksjonen slik at terapeutene kan forstå familiemedlemmenes ulike problemstillinger. På den annen side kan identifikasjonen med interaksjonsmønstrene bli for store, og terapeutene kan miste muligheten til å hjelpe (Seikkula og Arnkil, 2007). Dette kan

bli gjeldende, om terapeutene ikke merker at de blir en part i prosessene. Om så er tilfelle, kan mulighetene for å gi et rikere perspektiv og til å endre aktivitetsmønstre i familien snarere bli redusert enn styrket (ibid). Parallelt med å bli beveget av følelser hos medlemmene i samtalen, er terapeutenes utfordring å tåle de emosjonelle tilstandene som er til stede (Seikkula og Trimble, 2005). Å samtale seg i mellom i nærvær av familien kan tjene en funksjon som reflekterende lag, og utvide nettverkets muligheter for å ta del i deres tanker og opplevelser. I samtaler der det er en terapeut til stede kan det være spesielt viktig å ha bevissthet om dette (ibid).

Ut fra det som er nevnt i de tidligere avsnittene, kan det være viktig at både Cecilie og Aud reflekterer over egne følelser, tanker eller opplevelser som inntreffer under de respektive samtaler. Videre at de har bevissthet om hvilke "posisjoner" de innehar eller inntar og snakker ut fra under samtaler. Som terapeuter i samtaler er også de en del av dialogen, og en kan tenke at de "inviteres" til å innta en "posisjon" til de øvrige deltakerne. Cecilie og Auds oppgaver er kanskje i denne sammenheng å ta imot denne invitasjonen, samtidig som de reflekterer over den "posisjonen" de inviteres inn i? Eller en kan si med Schibbye (1998):

Å være reflektert er å overskue større sammenhenger, ikke bare innenfor seg selv, men mellom seg selv og andre. Selvrefleksiviteten er som et kompass for å orientere seg i forhold til eget og andres selv i tid og rom, inkludert historisk tid (s.165).

6.5 Polyfoni

Under nettverkssamtalen med familien Benz fikk foreldrene spørsmål om de opplevde at situasjonen i forhold til Bendik var trygg. Bodil mente det var litt lettere nå ettersom han hadde fått skoleplass til høsten. Samtidig ga hun uttrykk for stor usikkerhet om hvordan Bendik egentlig hadde det. I intervjuet relatert til denne sekvensen formidlet Bodil følgende: *"Jeg er redd for at han skal komme opp i den samme situasjonen som han har vært tidligere, at han skal tenke på å ta sitt eget liv. Men så er jeg redd for å snakke om det, for jeg . . . når han hører på, eller om det. Jeg vet ikke å det er. Han er. . . han blir nedtrykt av at vi snakker om det au, på en måte."* Ut fra det Bodil sier kan det virke som at hun er redd for å snakke om Bendiks selvmordstanker når han hører på. Dette kan være en av flere årsaker til at hun velger ikke å snakke om dette under nettverkssamtalen. Og hvordan skal hun våge å ta initiativ til et samtaletema som skremmer henne så mye?

Rober (2005) mener at begrepene dialog og polyfoni kan hjelpe familien til å snakke om noe som er der hele tiden. Noen ganger ubemerket, eller det er vanskelig å snakke om fordi de mangler nødvendige begrepsmessige verktøy. Han viser til Bakhtin som hevder at forståelse er en aktiv og besvarende prosess som oppstår gjennom deltakelse. Virkelig forståelse er ikke et duplikat eller en passiv forståelse som gjengir talerens oppfatning. Dialogisk forståelse skaper noe nytt, i den forstand at den er annerledes enn de opprinnelige meningene (ibid). Seikkula og Arnkil (2007) tenker at terapeutenes primære oppgave ikke er å løse problemene eller forandre familien, men fremme dialog mellom de ulike ”stemmene” som er tilstede, slik at de kan diskutere problemene og bli mer handlekraftige. Videre at det er gjennom den konkrete meningsutvekslingen mellom mennesker i øyeblikket at oppfatninger kan utvikles, ikke bare i den enkeltes hode. Ved at deltakerne ”låner” ord fra hverandre – ord som tidligere er benyttet og som gir mening, kan dialogdeltakerne fylle ord med ny mening. På denne måten kan et utsagn gi ny innsikt både fra den som lytter og den som snakker (ibid). Anderson (2005) hevder at prosessen med å forstå er relatert til å fordype seg i den andres horisont, og at vi ved å forsøke å forstå kan gi mening til både det kjente og det ukjente, jamfør den hermeneutiske sirkel. I følge Bakhtin (1984) er det slik at jo flere ”stemmer” som deltar i en flerstemt dialog, jo større er muligheten for forståelse. Ut fra dette blir det viktig at terapeutene legger til rette for at det som ennå ikke er sagt kan komme til uttrykk.

Både under nettverkssamtalen og i intervjuene formidlet Noor og Theo mange tanker, følelser og opplevelser. Dette var spesielt gjeldende for Noor, da det var hun av foreldrene som snakket mest. Ved at hele filmopptaket fra samtalen ble sett flere ganger, er inntrykket at mye av det som kom frem i intervjuet med henne også ble uttalt under nettverkssamtalen. Ut fra det Noor sa i intervjuet, kan det virke som hun tidvis hadde avstand til tema som det ble snakket om i den ytre samtalen. Dette så ut til å være mest gjeldende under de sekvensene som ble vurdert til å være preget av monologisk dialog. Etter første filmsekvens, sa hun følgende: *“I don't think, and when she make interview with us, eh. . . I not hear everything she said. . . eh. . . I. . . something, I mean . . . my head always go away. I was thinking about my health, because I took medicine, big medicine, and this medicine very, gives me a very bad sight, I think.”* Noor hadde tilsynelatende egne forklaringer på hva som innvirket til at hun ikke fikk med seg alt Cecilie sa. Videre i samme sekvens formidlet hun mange tanker og følelser knyttet til egen situasjon. Under intervjuet fra siste filmsekvens uttrykte Noor dette: *“I told. . . I suddenly . . . I told. . . I think of this. I don't know what they said. I hear appointment and. . . I don't concentrate . . . but I think that I want to tell Cecilie that. . . at. . . because I am*

afraid of bad thinking.” Noors utsagn kan forstås dit hen at hun var så opptatt av egne tanker og følelser samt å formidle dette, at hun hørte lite av hva de andre snakket om. Hun valgte etter hvert å ta initiativ til å fortelle hva som opptok henne, noe som kan vitne om at det var trygghet og åpenhet i samtalen til å kunne gjøre det.

Under filmsekvens tre sa Noor: *“In this moment I was aggressive, but exactly what I want to say I can't say. I'm not concentrate.”* og videre: *I look to Said. He's big now, and he's . . . eh. . . up to ages now, not teenager, between. . . he's be a man and teenager. I think of him, that he has right to think of his future. He has to . . . he have to think of his study, what he. . . he can't decide what he want. These things make me sad. That's what I want to say in this moment.”* Hun uttalte også: *“You know in my case now . . . eh . . . and all family . . . eh . . . Children have lost a little bit respect of their parents. Because everything we do say, you can't be said anything, you can't do anything, you are not. I cannot give advice to my children.”* Noor formidlet ikke indre dialoger knyttet til Said og hans opplevelser under samtalen, til tross for at hun ønsket det. Det kan se ut til at hun selv relaterte dette til at hun var ukonsentrert. Når en ser intervjuet fra denne filmsekvensen under ett, kan man tenke at Noors indre dialoger også kan ses som en polyfoni av de ulike ”stemmene” hun har, noe som kan beskrive det dynamiske i hennes dialogiske ”selv” (Rober, 2008b). Den enkelte stemme kan forsås ut fra ulike ”posisjoner” hun innehar, hvilket kan være en bekymret, fortvilet, og forståelsesfull mamma, samt en kvinne med bekymringer for egen psykisk helse.

Noen av ”stemmene” til Noor kommer frem i samtalen, mens andre ikke. Seikkula og Arnkil (2007) mener at om flere stemmer i klientens liv er til stede under en samtale, kan ikke en deltaker styre hele interaksjonen. I stedet bør målet være økt felles forståelse. Og kanskje var det nettopp ønsket om å støtte eller vise forståelse for Noor som var gjeldende, da Theo under nettverkssamtalen underbygget hennes ord? I intervjuet uttalte han følgende om det han selv sa: *“I'm lying, not telling the true at this moment. I don't believe her. But I know she's talking. Just to say I'm here, I understand. I'm live. . . She is an afraid mama, but... eh. . . She is not aggressive.”*

Når en familie har kontakt med FUT eller andre hjelpeinstanser, kan de være de er i en vanskelig situasjon, eller de har kommet til et punkt der de ikke greier å håndtere problemene på egen hånd. Disse kan oppleves strevsomme og smertefulle, og foreldrene kan ha følelse av oppgitthet eller nederlag. Det er viktig å være oppmerksom på at familier som søker hjelp kan

ha en forventning om at terapeutene har en plan eller struktur for samtalen, eller at de ønsker klare svar og tydelige ”rammer”. Noen vil kanskje også stille spørsmål om det nytter ”bare” å snakke om problemene. Hvis dialogen skal være til hjelp eller ha en hensikt, blir det vesentlig at ordene når frem eller har gjenklang hos familien. Det kan være ulike grunner for at ord ”stenges” ute, som for eksempel symptomer, eller angst som symptomer skaper, uro eller mistillit til terapeutene. Betingelser for dialogiske prosesser trenger heller ikke å være de beste om familien opplever å være i en krise, eller de er i en situasjon preget av stor bekymring. Seikkula og Arnkil (2007) har erfaringer med at nettopp i slike situasjoner er behovet for dialog stort og kan gjøre god nytte. I følge dem er terapeutenes oppgave i en slik situasjon i første omgang å øke trygghet slik at familien kan tåle usikkerheten om at det ikke nødvendigvis finnes ”ferdige” løsninger. Dette utelukker imidlertid ikke at terapeutene innhenter informasjon om problemer slik at nødvendige beslutninger kan treffes (ibid). Ved at en anerkjenner betydningen av språk og dialog, kan hjelpen i mindre grad være rettet mot å finne årsaker i familien, i systemet rundt eller i historier fra fortiden. Målet bør være at familien eller nettverket kan mobilisere egne ressurser og derved styrke evnen til å styre sine liv (Seikkula, 2002).

Seikkula (2000) er av den oppfatning at det er viktig at terapeutene fremmer sine synspunkter og deltar ut fra sin faglige synsvinkel. Videre at det kan være nyttig at de forteller om egen frustrasjon, om de for eksempel har forsøkt å hjelpe familien over lengre tid uten resultat. På denne måten kommer terapeutene til samtalen både med sine faglige holdninger og sine personlige følelser. Det er en forutsetning at uttalelser er personlige for at det kan skapes dialog (ibid).

6.6 Betydningen av monologiske dialoger

Det er vist til at oppmuntring og tilrettelegging for dialogiske dialoger kan aktivere deltakere til å konstruere et nytt felles språk, der hensikten er å la de ulike ”stemmene” bli hørt. Samtidig er det viktig å understreke at en samtale også innbefatter monologiske dialoger, og at monologen er en spesiell form for dialog (Bakhtin, 1984, 1986).

Alle foreldrene som deltok i studien uttrykte gode eller positive tanker og/eller følelser under intervjuet i sekvenser som ble vurdert til å være preget av monologisk dialog. Dette kan ha sammenheng med de ulike ”posisjoner” foreldrene hadde i situasjonen, til samtaletema eller

til de øvrige deltakere. Ut fra det foreldrene beskrev, kan det også si noe om betydningen det hadde at terapeutene formidlet tro på fremgang, at de hadde et positivt fokus og at de på ulike måter tok initiativ eller hadde forslag til videre tiltak. Noen tanker/følelser som foreldrene uttrykte i denne sammenheng var; håp, tillit, respekt, takknemlighet, glede og drømmer for fremtiden. Tidligere i dette kapitlet er det vist til at Astrid tilsynelatende satte pris på at Aud formidlet sine tanker under nettverkssamtalen. Under blir det gitt et utdrag fra fjerde filmsekvens:

Aud: *"Så det har skjedd en utvikling, altså det å våge å møte noen av de tingene som bare er så såre og vonde, det gjør at det skjer en endring. Ikke kanskje sånn stort under, men sånn gradvis og langsomt. Og da får du frigjort, tror jeg, noe energi. Og så har du, så fikk du lyst etter hvert til å reise til (sted) og (sted), vågte det."*

Astrid: *"Mmm, det var bra."*

Aud: *"Ja, så det at du da begynte å få frigjort noe energi, det gav seg utslag i at du begynte å kunne glede deg til ting, og tok fatt i en drøm du hadde litt tidligere."*

Astrid: *"Mmm!"*

Aud: *"Du hadde den da du var konfirmant. Så det å ha på lager noen sånn drømmer, som du, når du har gode dager, så våger noe, sant? Så benytte deg av det."*

Eksemplet viser at Astrid underveis responderer på Auds utsagn og etter alt å dømme sier seg enig med Aud. En kan tenke at Aud legger merke til dette og fortsetter konversasjonen med det i tankene. En kan derfor si at utsagnet blir en monologisk dialog og ikke en monolog. Følgende utsagn fra Astrids under intervjuet kan underbygge dette: *"Jeg føler det går sakte fremover, selv om det sikkert tar tid. Så jeg har tro på dette. Det gjør noe når Aud og har veldig tro på det, synes jeg (latter). Det skaper noe i meg au."* Det at Aud er opptatt av å synliggjøre at Arne har hatt en positiv utvikling, ser ut til å være til hjelp for at Astrid kan se det samme. Etter alt å dømme gir det henne en tro på at det går fremover med Arne, noe som er viktig for henne.

Under begge filmsekvensene som ble vurdert til å være preget av monologisk dialog i nettverkssamtalen med familien Clive, var temaet "oppfølging videre" sentralt. Cecilie kom ved begge anledninger med forslag til "løsninger", hvilket tilsynelatende var betydningsfullt for Theo. Hans følende utsagn kan illustrere dette: *"I respect that woman so much, and also because eh. . we are weak. She gives us simple solution for my wife. So I respect her and*

believe her. I agree, agree about her talking.” Her kan en gjøre antakelser om hvilken ”posisjon” han kan ha snakket ut fra. Theo ga uttrykk for at de var svake, og satte kanskje av den grunn Cecilie i en ”posisjon” som den som hadde mulighet til å hjelpe familien i situasjonen de befant seg i. Senere i intervjuet virket det også som han pekte på hvilken betydning den monologiske dialogen hadde for seg og familien. Han uttaler: *“I will give you an example. If anyone has heart attack and the heart stopped, the best treatment for him is electroshock. And what she told is like, this like electroshock for my heart also. You know? Like give us new life. Give us **life**. Like a dream, a good dream. I try to, to take care, ok? Where . . . you know? I try to take some, some hope. We need some hope, and this is big hope for us.”*

7.0 AVSLUTNING

I denne studien er foreldres indre dialoger under nettverkssamtaler utforsket og diskutert ut fra et dialogistisk perspektiv. Alle foreldrene som deltok formidlet mange indre dialoger, både i sekvenser som ble vurdert til å være preget av monologiske og dialogiske dialoger.

Terapeutisk er dette interessant fordi det kan si noe om at tanker, følelser eller opplevelser som var viktige kanskje ikke kom frem i den ytre dialogen? En utfordring kan derfor være å ”finne” en terapeutisk praksis som inviterer til at indre dialoger kan komme til uttrykk i den ytre samtalen.

Ut fra tolkninger som er gjort er det grunn til å se både monologisk dialoger og dialogiske dialoger som betydningsfulle under en nettverkssamtale. Det kan se ut til at den monologiske dialogen var med på å skape en dynamikk i den ytre dialogen som var viktig for noen av foreldrene. Videre at terapeutene under nevnte sekvenser formidlet tanker og forslag til løsninger, som etter alt å dømme var til hjelp eller støtte for foreldrene. Ut fra dette kunne det være interessant å utforske betydningen av monologiske dialoger ytterligere. Dette både med henblikk på indre dialoger og uttrykksformer her, og i hvilke sammenhenger den enkelte deltaker opplever monologiske dialoger nyttige.

Andre funn i studien tyder på at indre dialoger i større grad er knyttet til tema i den ytre samtalen ved dialogiske dialoger, sammenlignet med i monologiske dialoger. Det kan også se ut til at foreldrenes indre dialoger samsvarer mer med både det de selv og andre uttrykker verbalt i den ytre samtalen i samtaler som preges av dialogiske dialoger. Ut fra gjennomgang av de spesifikke filmsekvensene og samtalene i sin helhet, gir etter alt å dømme dialogiske dialoger større rom for polyfoni av både indre og ytre ”stemmer” i samtalen, sett i forhold til monologiske dialoger.

Det er gjort forsøkt på å synliggjøre at terapeutenes holdninger, perspektiver eller forståelse kan være vesentlig for å generere dialog mellom deltakerne i en nettverkssamtale. Videre at dialogisme omhandler en tenke- og handlemåte, og at dialog kan fremmes ved at deltakerne lytter til hverandre og tenker sammen. Tilstedeværelse og respons på uttrykk er av betydning for å skape polyfoni, som igjen kan bli en ”kilde” for å gi indre dialoger et uttrykk i den ytre samtalen.

LITTERATUR

Andersen, T. (1994a). Mellommenneskelige forhold, språk og forståelse. *Fokus på familien*, 4, 33-43.

Andersen, T. (1994b). *Reflekterende prosesser. Samtaler og samtaler med samtalerne*. Gylling: Dansk Psykologisk Forlag A/S.

Anderson, H., Goolishian, H. (1988). Human systems as linguistic systems: Evolving ideas about the implications for theory and practice. *Family Process*, 27, 371-393.

Anderson, H., Goolishian, H. (1992). The client is the expert: A Not-Knowing Approach To Therapy. I: McNamee, S., Gergen, K. *Social construction and the therapeutic process*. Newbury Park: CA:Sage, 25-39.

Anderson, H. (2005). Myths About "Not-Knowing". *Family Process*, 44, 497-505.

Bakhtin, M. (1984). *Problems of Dostoevsky's poetics*. Minneapolis: University of Minneapolis Press.

Bakhtin, M. (1986). *Speech genres & other late essays*. Austin (TX): University of Texas Press.

Bråten, S. (1987). *Paradigms of autonomy: Dialogical or monological?* New York: EUI Publishers.

Bøe, T. D., Thomassen, A. (2007). *Fra psykiatri til psykisk helsearbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.

Børtnes, J. (2004). *Om kappadokiske fedre og russisk dialogtenking hos Dostovjevskij og Bakhtin*. Skjervheim-forelesningen. 2001. Hentet 22. oktober 2009, fra www.hf.uib.no/russisk/jostein/josteintexts.html

Cappelens leksikon. 1983. Oslo: J.W. Cappelens Forlag AS.

Haugsgjerd, S., Jensen, P., Karlsson, B., Løkke, J.A. (2002). *Perspektiver på psykisk lidelse*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Hermans, H.J.M., Dimaggio, G. (Eds) (2004). *The dialogical self in psychotherapy*. New York: Brunner/Routledge.

Kvale, S. Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Linell, P. (1988). *Approaching dialogue: Talk, interaction and contexts in dialogical perspectives*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Malterud, K. (1996). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. Oslo: Tano Aschehoug.

Nerheim, H. (1995). *Vitenskap og kommunikasjon*. Oslo: Universitetsforlaget.

Martinsen, K. (2002). Samtalen, kommunikasjonen og sakligheten i omsorgsyrkene. *Omsorg*. 19 (1), s. 14-23.

Olsen, I.A., Poulsen, G.A. (2008). Funksjonsbeskrivelse for samling av virksomheten i 1-bygget, Kristiansand. Avdeling for barn og unges psykiske helse, Sørlandet sykehus helse foretak. *Rapport*, Kristiansand, 08.07.2008.

Olsen, I. A. (2009). Sammenslåing av Ungdomsklinikken og Familieenheten i Kristiansand. Avdeling for barn og unges psykiske helse, Sørlandet Sykehus helse Foretak. *Rapport*, Kristiansand, 11.03.2009.

Rober, P. (2002). Constructive hypothesizing, dialogic understanding and the therapist's inner conversation: Some ideas about knowing and not knowing in the family therapy session. *Journal of Marital and Family Therapy*, 28 (4), 467-479.

Rober, P. (2005). Family Therapy As A Dialogue Of Living Persons: A Perspective Inspired Of Bakhtin, Voloshinov, and Shotter. *Journal of Marital and Family Therapy*, 31 (4), 385-398.

Rober, P., Elliott, R., Buysse, A., Loots, G., De Corte, K. (2007a). What's on the therapist's mind? A grounded theory analysis of family therapist reflections during individual therapy sessions, *Psychotherapy Research*, 18 (1), 48-57.

Rober, P., Elliott, R., Buysse, A., Loots, G., De Corte, K. (2007b). Positioning in the therapist's inner conversation: A dialogical model based on a grounded theory analysis of therapist reflections. *Journal of Marital and Family Therapy*, 34 (3), 406-421.

Rober, P. (2008a). The therapist's inner conversation in family therapy practice: Struggling with the complexities of therapeutic encounters with families. *Person-Centered and Experiential Psychotherapies*, 7 (4), 245-261.

Rober, P. (2008b). "Positioning in the therapists inner conversation: a dialogical model based on a grounded theory analysis of therapist reflections". *Journal of Marital and Family Therapy*, 34 (3), 406-422.

Schibbye, A.L.L. (1996). Anerkjennelse: en terapeutisk intervensjon. *Tidsskrift for Norsk Psykologiforening*, 33, 530-537.

Schibbye, A.L.L. (1998). Å bli kjent med seg selv og andre. I: Andersen, A.J.W. og Karlsson, B. *Psykatri i endring: forståelse og perspektiv på klinisk arbeid* (s. 163-183). Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Schibbye, A.L.L. (2001). Språk og endring. Om å bruke språket for å skape endringsøyeblikk i psykoterapi. *Tidsskrift for psykologiforeningen*, 38, 629-639.

Schibbye, A.L.L. (2002). *En dialektisk relasjonsforståelse*. Oslo: Universitetsforlaget.

Seikkula, J. (2000). *Åpne samtaler*. Otta: Tano Aschehoug.

Seikkula, J. (2002). Open dialogues with good or poor outcomes for psychotic crises: Examples from families with violence. *Journal of Marital and Family Therapy*, 28, 263-274.

Seikkula, J. (2003). Open dialogue integrates individual systemic approaches in serious psychiatric crises. *Smith College Studies in Social Work*, 73 (2), 227-240.

Seikkula, J., Trimble, D. (2005). Healing Elements of Therapeutic Conversation: Dialogue as an Embodiment of Love. *Family Process*, 44 (4), 461-475.

Seikkula, J., Arnkil, T. E. (2007). *Nettverksdialoger*. Oslo: Universitetsforlaget.

Seikkula, J., Laitila, A., Rober, P. (2009). Making Sense About Multi actor Dialogues in Family Therapy and Network Meetings: Dialogical Investigations in Happenings of Change. *Upublisert*.

Steigen, A. (1972). *Platon. Sokrates` forsvarstale*. Oslo: Det norske Samlaget.

Store Norske Leksikon. Hentet 15. oktober 2010, fra <http://www.sn.no/hermeneutikk>

Wadel, C., (1991). *Feltarbeid i egen kultur. En innføring i kvalitativt orientert samfunnsforskning*. Oslo: Seek.

Wifstad, Åge. (1997). *Vilkår for begrepsdannelse og praksis i psykiatri*. Otta: Tano Aschehoug.

Vedlegg 1

UNIVERSITETET I OSLO
DET MEDISINSKE FAKULTET

Førstelektor Anders Johan W. Andersen
Universitetet i Agder
Fakultet for helse- og idrettsfag
Institutt for psykososial helse
Serviceboks 604
4809 Arendal

**Regional komité for medisinsk og helsefaglig
Forskningsetikk Sør-Øst D (REK Sør-Øst D)**
Postboks 1130 Blindern
NO-0318 Oslo
Telefon: 22 85 05 93
Telefaks: 22 85 05 90

Dato: 11.05.10
Deres ref.:
Vår ref.: 2010/717

E-post: i.m.middelthon@medisin.uio.no
Nettadresse: www.etikkom.no

Det usagte - en studie om ungdoms og foresattes indre stemmer i Nettverkssamtaler

Vi viser til svar på merknader av 29.04.10 i forbindelse med godkjenning av det ovenfor nevnte forskningsprosjekt.

Prosjektleder er førstelektor Anders Johan W. Andersen

Forskningsansvarlig er Universitetet i Agder, ved øverste administrative ledelse.

Vedtak:

Komiteen har vurdert søknaden og godkjenner prosjektet slik det nå foreligger med hjemmel i helseforskningsloven § 10.

Tillatelsen er gitt under forutsetning av at prosjektet gjennomføres slik det er beskrevet i søknaden, svar på merknader, protokollen og de bestemmelser som følger av helseforskningsloven med forskrifter.

Dersom det skal gjøres endringer i prosjektet i forhold til de opplysninger som er gitt i søknaden må prosjektleder sende endringsmelding til REK. Vi gjør oppmerksom på at hvis endringene er vesentlige må prosjektleder sende ny søknad, eller REK kan pålegge at dette gjøres.

Forskningsprosjektets data skal oppbevares forsvarlig, se personopplysningsforskriften kapittel 2, og Helsedirektoratets veileder for «Personvern og informasjonssikkerhet i forskningsprosjekter innenfor helse- og omsorgssektoren», <http://www.norsk->

helsenett.no/informasjonsikkerhet/bransjenormen/Personvern%20og%20informasjonsikkerhet%20i%20forskningsprosjekter%20v1.pdf

Tillatelsen gjelder til 31.12.2010. Av dokumentasjonshensyn skal opplysningene likevel bevares inntil 31.12.2012. Opplysningene skal lagres aidentifisert, dvs. adskilt i en nøkkel- og en opplysningsfil. Opplysningene skal deretter anonymiseres eller slettes. Det forutsettes at informasjonsskrivet oppdateres i henhold til dette.

UNIVERSITETET I OSLO

Det medisinske fakultet..

.

Prosjektet skal sende sluttmelding til REK Sør-Øst D senest 31.06.2011.

REK har gått over til elektronisk saksbehandling og fått ny saksportal

: <http://helseforskning.etikkom.no>. Vi ber om at henvendelser til REK sendes inn via denne portalen eller på e-post: post@helseforskning.etikkom.no Vennligst oppgi REKs saksnummer.

Med vennlig hilsen

Stein A. Evensen (sign.)
Professor dr.med. leder

Ingrid Middelthon
seniorrådgiver

Kopi: Universitetet i Agder, ved øverste administrative lede

Vedlegg 2

Semistrukturert intervjuguide

1. Nå har vi sett første filmsekvens fra nettverkssamtalen. Kan du si noe om hva du tenkte, følte eller opplevde her, som du ikke sa høyt i samtalen?
2. Var det noe annet som opptak deg?
3. Er det noe mer du ønsker å si i forhold til denne filmsekvensen?

Vedlegg 3

Til terapeuter ved FUT, med forespørsel om deltakelse i studiene ”Ungdom og foreldres indre dialoger under nettverkssamtaler”

Bakgrunn og hensikt.

Dette er et spørsmål til deg om å delta i en forskningsstudie, der målet er å kvalitetsutvikle og evaluere deler av arbeidet ved Familie- og ungdomsteam (Fut) ved Avdeling for barn og unges psykiske helse (Abup). Vi er to masterstudenter i psykisk helsearbeid som arbeider som miljøterapeuter ved Fut. Vi ønsker og utforske dialoger i nettverkssamtaler med ungdom, foresatte og deres terapeuter.

Hva innebærer studien?

Vi ber deg om å finne frem til en ungdom mellom 16 og 18 år og minst en av hennes/hans foresatte. De må ha deltatt i minimum to samtaler ved Fut tidligere. Vi ønsker at du informerer kort om prosjektet, samt gir den aktuelle ungdom et eget informasjonsskriv og en samtykkeerklæring. Den unge som forespørres skal først være villig til at minst en av hennes/hans foresatte også blir med, før sistnevnte blir forespurt og studien kan gjennomføres. I hovedtrekk går studien ut på at en nettverkssamtale filmes. Neste dag vil vi intervju ungdom og foresatte om hva de tenkte, følte og opplevde, men som de ikke sa høyt under samtalen. Vi vil se gjennom filmen fra samtalen med ungdom og foreldre hver for seg. De vil videre få anledning til selv å velge ut fire korte sekvenser. Om de ikke ønsker å velge selv, vil vi ha vise fire sekvenser som er valgt ut på forhånd. Sekvensene er utgangspunktet for intervjuet. Hver deltaker vil bli intervjuet hver for seg. Din rolle vil være å delta i nettverkssamtalen som terapeut, som du ellers gjør i en vanlig hverdag ved Fut. Du vil ikke bli intervjuet i denne studien.

Mulige fordeler og ulemper

Vi tror at fokus på hvordan ungdom og foresatte opplever nettverkssamtaler ved Abup, kan være viktig for utvikling av det videre arbeidet. Ved å få tilbakemeldinger på dette, vil terapeutene som arbeider her, få større kunnskap og utvidet forståelse for dialogiske prosesser i nettverkssamtaler.

Anonymitet

Det er kun forskerne knyttet til prosjektet som har adgang til navnelisten og som kan finne tilbake til deltakerne. Filmopptaket av nettverkssamtalen og alle opplysninger vil imidlertid slettes når prosjektet er over, senest innen desember 2012. Det vil ikke være mulig å identifisere noen av deltakerne i resultatene av masteroppgavene. Alle opplysninger og data vil aidentifiseres før og under oppbevaring.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien. Du kan når som helst og uten å oppgi noen grunn trekke ditt samtykke. Dette vil ikke få konsekvenser for prosjektet videre. Dersom du ønsker å delta, undertegner du samtykkeerklæringen på siste side. Har du spørsmål vedrørende studien, kan du kontakte Anne Grethe Aune Grosås, tlf: 99112470, eller Randi H. Ropstad, tlf: 99106248.

Den enkelte deltaker har rett til å få informasjon om resultatet av studien når dette foreligger.

Med vennlig hilsen
Anne Grethe Aune Grosås

Randi H. Ropstad

Samtykke til deltakelse i studiene
”Ungdom og foreldres indre dialoger under nettverkssamtaler”

Jeg er villig til å delta i studien, og bekrefter å ha gitt informasjon om studien til aktuell ungdom som deltar, samt hans/hennes foresatte.

Dato, signatur terapeut

Vedlegg 4

Forespørsel om deltakelse i studien ”Ungdoms indre dialoger under en nettverkssamtale”

Bakgrunn og hensikt

Dette er et spørsmål til deg om å delta i en forskningsstudie, der målet er å kvalitetsutvikle og evaluere deler av arbeidet ved Familie- og ungdomsteamet (Fut) ved Avdeling for barn og unges psykiske helse (Abup). Vi er to masterstudenter i psykisk helsearbeid som arbeider som miljøterapeuter ved avdelingen. Vi ønsker og utforske dialoger i nettverkssamtaler med ungdom, foresatte og deres terapeuter.

Hva innebærer studien?

I hovedtrekk går studien ut på at en nettverkssamtale filmes. Neste dag vil jeg se filmen sammen med deg. Hvis du vil, kan du velge ut øyeblikk eller sekvenser som du synes var viktige i samtalen. Jeg vil så intervju deg om tanker, følelser og opplevelser du hadde der og da. Det vil være fokus på om det du ikke sa høyt under samtalen. Om du ikke selv ønsker å velge utdrag fra filmen, kan jeg eventuelt vise sekvenser som er tatt ut på forhånd. Disse vil da være utgangspunkt for intervjuet. For at du skal kunne delta i denne studien, fortsettes det at du er enig i at minimum en av dine foresatte blir intervjuet av en annen forsker. Hvis du synes dette er greit, ønsker jeg å høre om de kan tenke seg å delta. Spørsmålene som blir stilt i intervjuet er de samme for deg og dine foresatte

Mulige fordeler og ulemper

Fokus på hvordan du opplever nettverkssamtaler kan være viktig for utvikling av arbeidet ved Abup. Ved å få tilbakemeldinger på dette, vil terapeutene som arbeider her få større kunnskap og utvidet forståelse for hvordan dine tanker og følelser bedre kan komme til uttrykk og bli hørt i nettverkssamtaler. Du står fritt til selv å bestemme hva du ønsker å si under intervjuet. Om du heller ønsker å skrive, er også dette greit.

Anonymitet

Det er kun vi forskere i prosjektet som har adgang til filmen og det som blir sagt i intervjuet. Alt vil bli oppbevart konfidensielt og i aidentifisert form, noe som betyr at filmen og båndet med intervjuet blir oppbevart i låst skap. I tillegg blir ingen navn nevnt. Filmopptaket av nettverkssamtalen og alle opplysninger vil slettes når prosjektet er over, og senest innen 2012. Resultatene fra forskningsprosjektet vil bli presentert i to mastergradsoppgaver ved Universitetet i Agder, og i en artikkel i et fagtidsskrift. Det vil ikke være mulig å identifisere deg i disse publikasjonene. Ditt navn og andre opplysninger som kan knyttes til deg blir tatt bort.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien. Du kan når som helst og uten å oppgi grunn trekke deg. Dette vil ikke få konsekvenser for deg og din videre behandling. Dersom du ønsker å delta, undertegner du samtykkeerklæringen på siste side. Om du senere ønsker å trekke deg, eller du har spørsmål til studien, kan du kontakte Randi H. Ropstad, tlf: 99106248/38076200. Du har rett til å få informasjon om resultatet av studien, når dette foreligger.

Med vennlig hilsen Randi H. Ropstad

Samtykke til deltakelse i studien
”Ungdoms indre dialoger under nettverkssamtaler”

Jeg ønsker å delta i denne studien.

Jeg er villig til at minst en av mine foresatte også deltar.

Dato, signatur prosjektdeltaker/ ungdom

Vedlegg 5

Forespørsel om å delta i studien ”Foreldres indre dialoger under nettverkssamtaler”

Bakgrunn og hensikt

Dette er et spørsmål til deg om å delta i en forskningsstudie, der målet er å kvalitetsutvikle og evaluere deler av arbeidet ved Familie- og ungdomsteam (Fut) ved Avdeling for barn og unges psykiske helse (Abup). Vi er to masterstudenter i psykisk helsearbeid som arbeider som miljøterapeuter ved avdelingen. Vi ønsker og utforske dialoger i nettverkssamtaler der ungdom, foresatte og deres terapeuter deltar.

Hva innebærer studien?

I hovedtrekk går studien ut på at en nettverkssamtale filmes. Samme ettermiddag eller påfølgende formiddag vil jeg se filmen sammen med deg. Du vil deretter få mulighet til å velge ut øyeblikk eller sekvenser som du synes var viktige i samtalen. Jeg vil så intervju deg om tanker, følelser og opplevelser du hadde der og da. Det vil være fokus på det du ikke sa høyt under samtalen. Om du ikke selv ønsker å velge utdrag fra filmen, kan jeg eventuelt vise sekvenser som er tatt ut på forhånd. Disse vil da være utgangspunkt for intervjuet. Parallelt med dette, vil din ungdom bli intervjuet av en annen forsker. Spørsmålene som stilles vil være de samme ved begge intervjuene. Gjennomføring av studiene forutsetter at din ungdom har fått informasjon om prosjektet, og på forhånd sagt seg villig til å delta.

Mulige fordeler og ulemper

Fokus på hvordan du opplever samtalen vil være viktig for utvikling av arbeidet ved Abup. Ved å få tilbakemeldinger på dette, vil terapeutene som arbeider her få større kunnskap og utvidet forståelse for foresattes opplevelser i nettverkssamtaler. Du står fritt til selv å bestemme hva du ønsker å si under intervjuet.

Anonymitet

Det er bare vi forskere i prosjektet som har adgang til data. Disse vil bli oppbevart konfidensielt og i aidentifisert form. Filmopptaket av nettverkssamtalen og alle opplysninger vil slettes når prosjektet er over, og senest innen 2012. Resultatene fra forskningsprosjektet vil bli presentert i to mastergradsoppgaver ved Universitetet i Agder, og i en artikkel i et fagtidsskrift. Det vil ikke være mulig å identifisere deg i disse publikasjonene. Du og din ungdom er sikret full anonymitet.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien. Du kan når som helst og uten å oppgi grunn, trekke ditt samtykke. Dette vil ikke få konsekvenser for deg, din ungdom eller den videre behandlingen. Dersom du ønsker å delta, undertegner du samtykkeerklæringen på siste side. Om du senere ønsker å trekke deg, eller du har spørsmål til studien, kan du kontakte Anne Grethe Aune Grosås, tlf: 99112470/38076200.

Du har rett til å få informasjon om resultatet av studien, når dette foreligger.

Med vennlig hilsen
Anne Grethe Aune Grosås

Samtykke til deltakelse i studien
”Foreldres indre dialoger under en nettverkssamtale”

Jeg er villig til å delta i studien:

Dato, signatur prosjektdeltaker/foreldre